శ్రీః 318

యుక్తినికరకల్లోలమాలాతరంగితకల్పనావయగి

పారావారరూపిణ్యాంగాదాధర్యాం

విబుధ మథనసముద్భూత సుధారస సారరూపా

సామాన్యనిరుక్తిః

శ్రీ భూతపురనివాసిభిః

శ్రీవెంకటనరసింహాచార్యైః

ముసుపాక్కం

రంగాచార్యేణచ

సమ్యక్సంశోధ్య

రాజశాసనవశాదనితరసాధారణీమేతన్ముద్రణాధికృతిమధిగత్యచ

———:0:———

శ్రీచెన్నపురీవిరాజమానాయాం

జూబిలీ ముద్రాక్షరశాలాయాం

ముద్రాపితా

విజయతాన్తమాం

1889

అస్యచమూల్యం ౦-౮-౦

Price 0-8-0

శ్రీరస్తు Tel. 2088

శ్రీమతే హయగ్రీవాయ నమః.

సామాన్యనిరుక్తిః

చింతామణిః ॥ అథ హేత్వాభాసా స్తత్వనిర్ణయ విజయప్రయోజకత్వా న్నిరూప్యంతే అనుమితికారణీభూతా భావప్రతియోగి యథార్థజ్ఞానవిషయత్వం, యద్విషయకత్వేన లింగజ్ఞానస్యా నుమితిప్రతిబంధకత్వం, జ్ఞాయమానంసద్యదనుమితి ప్రతిబంధకం తత్వం, హేత్వాభాసత్వం॥

దీధితిః॥ శ్రీః॥ఏతావతా ప్రబంధేన సపరికరం హేతుం నిరూప్య తత్ప్రసంగా త్తత్వనిర్ణయాదిరూప తత్కార్యకారిత్వాచ్చ

హేత్వాభాసనిరూపణే ప్రసంగస్యాపి సంగతిత్వం సంభవతి। వ్యాప్తి పక్షధర్మతావిశిష్టహేతునిరూపణే, వ్యాప్తిపక్షధర్మతా విరోధి తద్విరహవతో దుష్టహేతోస్స్మరణా త్తద్ప్రదర్శనమూలస్య న్యూనతాం పరిజిహీర్షుః ప్రసంగస్యాపితన్నిరూపణ ప్రయోజకత్వమాహ* ఏతావతేతి * పరికరోవ్యాప్తి పక్షధర్మతే ॥ నిరూప్యేత్యంత ముక్తక్రమేణ దుష్టహేతోస్స్మృతత్వస్య ప్రసంగనిర్వాహకస్యలాభాయ * తత్ప్రసంగాదితి*సపరికరహేతు నిరూపితప్రసంగసంగతేరిత్యర్థః ॥ తద్జ్ఞానజన్య జిజ్ఞాసాధీనత్వం పంచమ్యర్థః ॥ అన్వయశ్చాస్య నిరూపణమిత్యనేన । తత్వనిర్ణయ విజయప్రయోజకత్వాదితి మూలం యద్యపి హేత్వాభాసనిష్ఠ తత్వనిర్ణయాదిజనకజ్ఞాన విషయత్వార్థకతయా శిష్యప్రవృత్త్యుపయోగి నిరూపణఘటక జ్ఞానప్రయోజనప్రదర్శనపరం, తథాపి తన్మాత్ర పరత్వేసంగత్య ప్రదర్శనేన న్యూనతాస్యాదితి తస్యైక కార్యకారిత్వరూప సంగతి ప్రదర్శన పరత్వమపి సంభవతీతి స్ఫుటీకర్తుమాహ*తత్వనిర్ణయాదీతి * ఆదిపదాద్విజయపరిగ్రహః ॥ తత్కార్య

తదాభాసనిరూపణం ప్రతిజానీతే * అథేతి * అనుమితీతి । యథ

కారిత్వాత్ ।సపరికరహేతుప్రయోజ్యకార్యప్రయోజకత్వాత్ ॥ ప్ర
యోజకత్వంచ జనకతావచ్ఛేదక సాధారణమతస్స్వ విషయకజ్ఞాన
కార్యంప్రతిస్వస్య తథాత్వమక్షతమేవ ॥ తత్వనిర్ణయః, ప్రమితకో
టినిశ్చయః; తత్ర వ్యాప్తిపక్షధర్మతావిశిష్ట ప్రకృత హేతుజ్ఞాన
మివ తద్విపరీత కోటిసాధకస్య హేత్వాభాసత్వజ్ఞాన మప్యుపయు
జ్యతే॥ ప్రతిబంధకీభూతవిపరీతకోటి వ్యాప్యవత్తాజ్ఞానేఽప్రామాణ్య
గ్రాహకత్వా దిత్యుభయో స్తత్వనిర్ణయ ప్రయోజకత్వం ॥ అథ
వా తత్వనిర్ణయః, సాధ్యవత్తాజ్ఞానే ప్రమాత్వనిశ్చయః । తత్రా
నుమాపకహేతో ర్వ్యాప్త్యాది విశిష్టత్వరూప సద్ధేతుత్వజ్ఞాన మివ
తద్విపరీతకోటిసాధకహేతో ర్దుష్టత్వజ్ఞాన మప్యుపయుజ్యతే । ప్ర
కృ[illegible]్యగ్రహ[illegible] ప్రామాణ్యగ్రాహక విపరీతకోటిసాధకహేత్వదు
ష్టత్వ గ్రహవిఘటకత్వాత్ ॥ విజయప్రయోజకత్వంచ హేత్వాభా
సస్య స్వజ్ఞానాధీన పరోక్తహేతుదోషోద్భావనద్వారా వ్యాప్త్యా
దివిశిష్టహేతో స్స్వజ్ఞానాధీనసన్న్యాయ ప్రయోగద్వారా బోధ్యం॥
మూలోక్తలక్షణానాం దుష్టహేతులక్షణత్వే దోషస్వతివ్యాప్తిః ।
యథార్థజ్ఞాన నిష్ఠానుమితిప్రతిబంధకతావచ్ఛేదక విషయతాశ్ర
యత్వ పర్యంతస్య సమూహాలంబన జ్ఞానవిషయతా శ్రయోదాసీన
పదార్థవారణాయ ప్రథమలక్షణే వివక్షణీయతయా బాధాదిజ్ఞాన
ప్రతిబంధకతాయాం ప్రాయశో హేతు విషయతాయా నవచ్ఛేదక
త్వాత్త త్రత్యహేతావవ్యాప్తిశ్చ. యద్విషయకత్వేనేత్యాది ల
క్షణేచ తృతీయాయావచ్ఛేదకతార్థకతయా సుతరాంత థేత్యత
ఆహ *ఇదమితి* ఇదం, ఏతల్లక్షణత్రయం; నను హేతువదాభాసంత
ఇతివ్యుత్పత్యా హేత్వాభాస పదస్య దుష్టహేతుపరత్వా ద్దుష్టహే
తునిరూపణస్యైవ ప్రతిజ్ఞాతత్వాత్ తల్లక్షణమప్యాకాంక్షిత మత

శ్రుతమిదం హేతుదోషాణాంలక్షణం।తద్వత్త్వంచ దుష్టహేతూనాం॥
తదభిప్రాయేణైవో పధేయసంకరేపీ త్యాదివక్ష్యతి । తత్రా నుమి
తిపద మనుమితినిష్ఠ కార్యతానిరూపక సంబంధిత్వేనానుమితితత్క-

స్తదనుక్త్యా మూలస్యన్యూనతా।అన్యవిధవ్యుత్పత్త్యా హేత్వాభాస
పదస్యహేతుదోషపరత్వసంభవేపి తేచేత్యాదినాదుష్ట హేతూనా
మేవ విభజనాద్దుష్టహేతు నిరూపణస్యా ప్రతిజ్ఞాతత్వే తదసంగతిః;
ఏవందుష్టహేతు నిరూపణస్యాప్రకృతత్వేదుష్టహేతూనాం సంకరేణ
విభాగవ్యాఘాతశంకాయా నవతారాత్, ఉపధేయ సంకరే పీ
త్యాది గ్రంధస్యోపాధ్య సంకరేణ విభాగోపపాదనపరస్యా సంగ
తిరిత్యత ఆహ * తద్వత్త్వంచేతి * తాదృశదోషవత్త్వం చేత్యర్థః ;
దుష్టహేతూనాం లక్షణమిత్యనుషజ్యతే; స్ఫుటమితి శేషః; తథాచ
దుష్టహేతు నిరూపణస్య ప్రకృతత్వేపి దోషలక్షణే కృతే దుష్ట
హేతులక్షణస్యస్ఫుటతయాలాభేన నోక్తానుపపత్తిరితి భావః । *తద
భిప్రాయెణైవేతి । దుష్టహేతులక్షణాభి ప్రాయేణైవేత్యర్థః॥ అను
మితి పదస్యానుమితి సామాన్యపరత్వే ఽతిప్రసంగాత్, ప్రకృతపక్ష
సాధ్యహేతుకానుమితి పరత్వమావశ్యకం । తథాచవ్యభిచారాదా
వవ్యాప్తిః ॥ వహ్నిర్ధూమవ్యభిచారీ త్యాదిజ్ఞానాభావస్య పర్వ
తో ధూమవానిత్యా ద్యనుమిత్య జనకత్వాత్, లక్షణయా తస్యా
నుమితికరణ జ్ఞానపరత్వే బాధాదావవ్యాప్తిః , బాధాదిజ్ఞానస్య ప
రామర్శ ప్రతిబంధకత్వాత్ । అతోనుమితి పదమజహత్స్వార్థ
లక్షణయా తదుభయ పరతయా వ్యాచష్టే * తత్రేతి * తాదృశ
లక్షణవాక్య ఇత్యర్థః ॥ లక్షణ ఘటకతావచ్ఛేదక ముభయసా
ధారణమ నుగతరూపమాహ * అనుమితినిష్ఠకార్యతా నిరూపక
సంబంధిత్వేనేతి * అనుమితిపదస్య ప్రకృతపక్షతా వచ్ఛేదకవిశిష్టే
ప్రకృతసాధ్యతా వచ్ఛేదకా వచ్ఛిన్నప్రకారక ప్రకృతహేతుతా

రణాన్యతరపరం । సాధ్యవ్యాప్యహేతుమాన్పక్ష స్సాధ్యవా నిత్యా
వచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నహేతుకానుమితి పరత్వం స్వయమేవ దర్శయి
ష్యతే ॥ అతోనవక్ష్యమాణాతిప్రసంగః ॥ నిరూపకత్వంచ యది
ప్రతియోగిత్వం తదాకార్యస్య కార్యతా ప్రతియోగిత్వాభావాద
నుమిత్యసంగ్రహః ॥ అతస్సంబంధిపదం సంబంధిద్వయ సాధారణ
స్య తత్సాక్షాత్కార జనక సాక్షాత్కార విషయతాత్మక నిరూప
కత్వస్య లాభాయ ॥ అత్ర పర్వతో వహ్నిమాన్ హ్రదశ్చతథే
త్యాది సమూహాలంబనానుమిత్యాదివిరోధి హ్రదనిష్ఠ వహ్న్య
భావాదిరూప బాధాదేర్గ పర్వతాదౌ ధూమాదినా వహ్న్యాదిసా
ధనే దోషతాప్రసంగః ॥ ప్రకృతానుమితి నిష్ఠకార్యతా నిరూపక
సంబంధిగ్రహత్వస్య కస్యాపి ప్రతిబధ్యతాన వచ్ఛేదకతయా తదవ
చ్ఛిన్ననిరూపిత ప్రతిబంధకతా నివేశనాసంభవాత్ ॥ తథావిధగ్ర
హత్వవ్యాపక ప్రతిబధ్యతానివేశేచా నుమిత్య విరోధిని వ్యభిచా
రాదౌ పరామర్శ విరోధిని బాధాదౌచావ్యాప్తిః ॥ ఉభయవి
రోధిపక్షాప్రసిద్ధ్యాదావేవ తాదృశ ప్రతిబధ్యతా నిరూపక జ్ఞానవి
షయత్వసత్వాదతగ్గ కల్పాంతరమాహ * సాధ్యవ్యాప్యేతి * ప్రకృ
తపక్షతావచ్ఛేదకవిశిష్టే ప్రకృతసాధ్యతా వచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న త
ద్వ్యాప్తి విశిష్ట ప్రకృతహేతుతా వచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రకారకా
నుమితి సామాన్యపరమిత్యర్థః ॥ ఏవంచ తాదృశ సమూహాలంబ
నానుమితే ర్వ్యాప్త్యాదివిషయకతయా వ్యభిచారజ్ఞాన ప్రతిబధ్య
త్వా న్న వ్యభిచారాద్యసంగ్రహః । హ్రదాదౌ దర్శితసమూహా
లంబనానుమితి ప్రతిబంధకతా మాదాయాతి ప్రసంగస్య వారణా
య సామాన్యపదం । తథాచ తాదృశానుమితిత్వవ్యాపక ప్రతిబ
ధ్యతానిరూపిత ప్రతిబంధకతాశాలి యథార్థజ్ఞాన విషయత్వం
పర్యవసితోర్థః ॥ అత్రచ సాధ్యతానచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రకార

కానుమితిసామాన్యాంతర్గతాయాం పర్వతోవహ్నిమాన్వహ్ని
వ్యాప్యధూమవాంశ్చేత్యాద్యనుమితౌ హ్రదోనవహ్నిమానిత్యా
ది నిశ్చయస్యా ప్రతిబంధకత్వాద్వారణంబోధ్యం ॥ బాధసత్ప్రతిప
క్షస్వరూపాసిద్ధ్యాశ్రయాసిద్ధిష్వవ్యాప్తివారణాయ ప్రకృతప
క్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న విశేష్యతాకత్వనివేశః ॥ ద్రవ్యత్వా
దినాహ్రదాదివిశేష్యకానుమితౌ తథావిధనిశ్చయస్యా ప్రతిబంధ
కత్వాత్తద్దోషతాదవస్థ్యం ॥ అతఃపక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వో
పాదానం । అవచ్ఛేదకత్వంచ తత్పర్యాప్త్యధికరణత్వం । తేనా
తేజస్వీపర్వతోవహ్నిమానిత్యాదౌ విశిష్ట పర్వతత్వాది మతి
వహ్న్యాద్య భావరూపబాధస్య కాంచనమయః పర్వతోవహ్ని
మానిత్యాదౌ పక్షాసిద్ధేశ్శుద్ధపర్వతత్వాద్య వచ్ఛిన్న పక్షకా
నుమిత్య విరోధిత్వేపి నాసంగ్రహః ॥ ఏవమగ్రేపిబోధ్యం ॥ సా
ధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న సాధ్యప్రకారకత్వానివేశే పరామర్శా
విరోధితయా బాధసత్ప్రతిపక్షయో రవ్యాప్తిః ॥ తత్రప్రకృతసా
ధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వస్యానుపాదానేపితద్దోషతాదవస్థ్యం॥
వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నాభావాదినిశ్చయస్య ధూమజనకతేజస్వీ వహ్ని
వ్యాప్యధూమవాంశ్చ హ్రద ఇత్యాద్యనుమిత్య ప్రతిబంధకత్వాత్॥
సాధ్యాప్రసిద్ధ్య వ్యాప్తి వారణప్రయోజకత్వం తదుపాదానస్యేతి
తునసత్ ॥ వహ్నిర్నకాంచనమయ ఇత్యాదినిర్ణయస్య పక్షేశు
ద్ధవహ్నిత్వాదినా వహ్న్యాద్యనుమిత్య విరోధిత్వేపి ద్వితీయదళే ప్ర
కృతసాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నాంతర్భావసత్వాత్తస్యకాంచన
మయవహ్ని వ్యాప్యధూమవాన్ పర్వత ఇత్యాద్యనుమితి విరోధి
తయా తత్రలక్షణగమనాత్ ॥ ద్వితీయదళప్రవేశా ద్వ్యభిచారవి
రోధ సాధనాప్రసిద్ధి స్వరూపాసిద్ధిషునావ్యాప్తిః । తత్రాపిసాధ్య
తావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న నిరూపితవ్యాప్తి విశిష్టత్వ నివేశా ద్వ్యభి

చారవిరోధయోర్నావ్యాప్తిః ॥ వహ్నిర్ధూమవ్యభిచారీత్యాది
జ్ఞానదశాయామపి ద్రవ్యత్వాదినాధూమాది నిరూపితవ్యాప్తే ర్భా
నసంభవాత్తద్దోషతాదవస్థ్యమతో వ్యాప్తౌసాధ్యతా వచ్ఛేదకా
వచ్ఛిన్నీయత్వనివేశః ॥ అన్వయవ్యాప్తి వ్యతిరేకవ్యాప్తీ విశిష్యో
పాదాయ తదుభయ విశిష్టహేతు ప్రకారకత్వమేవ నివేశ్యం । ఏక
తరమాత్రో పాదానే సాధారణ్యానుపసంహారిత్వయోరేక తరా
సంగ్రహ ప్రసంగా దిత్యగ్రే వ్యక్తీభవిష్యతి ॥ తాదృశవ్యాప్తి ద్వ
యప్రకారతా నిరూపిత హేతు ప్రకారతాయా స్తత్సాధ్యక తద్ధే
తుకానుమితి జనకతావచ్ఛేదక ప్రకారతాత్వేనాను గమయ్య నివే
శస్తునసంభవతి । సాధ్యాభావవద్వృత్తి త్వజ్ఞాన దశాయాం కేవ
లవ్యతిరేక వ్యాప్త్యాదిప్రకారక హేతుమత్తా జ్ఞానోత్పత్త్యాసాధార
ణ్యాదేస్తాదృశ ప్రకారతాశాల్యనుమితి విరోధిత్వాభావాత్ ॥
వ్యాప్తివిశిష్ట విషయిత్వ మాత్రస్య, తద్విశిష్ట హేతుతా వ
చ్ఛేదకావచ్ఛిన్న విషయిత్వ మాత్రస్యవానివేశే స్వరూపా
సిద్ధావవ్యాప్తిరతగ పక్షాంశేతాదృశవ్యాప్తి విశిష్టహేతుతా
వచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రకారకత్వ నివేశః ॥ పక్షాంశేవ్యాప్తివి
శిష్టప్రకారకత్వమాత్రనివేశేపి తద్దోషతాదవస్థ్యం । ధూమా
భావవాన్హ్రద ఇతి జ్ఞానస్య ద్రవ్యత్వా దినాహేతుమత్తా జ్ఞానా
విరోధిత్వాత్సాధారణ్యాద్య వ్యాప్తిశ్చ; వహ్నిత్వా ద్యవచ్ఛి
న్నధూమాభావవద్వృత్తిత్వాది గ్రహస్య ధూమాదివ్యాప్తి విశిష్ట
తద్వ్యక్తిత్వావచ్ఛిన్న ప్రకారక జ్ఞానావిరోధిత్వాదతో హేతుతా
వచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వనివేశః । పక్షాంశేసాధ్యాది ప్రకారకస్య సం
స్కారాదేరాహార్య జ్ఞానాదేశ్చ వాబాధాదిజ్ఞానా ప్రతిబధ్యత్వాద
సంభవ ఇత్యతస్తాదృశాను మితిత్వనివేశః ॥ సాధ్యవ్యాప్య హేతు ధ
ర్మితావచ్ఛేదకకసాధ్యవత్తాజ్ఞానస్యైవసాధ్యవ్యాప్యహేతుమ్మా

పక్ష స్సాధ్యవానిత్యా కారకతయా తాదృశాకారలిఖన [illegible]సా
త్త్వాదృశహేతు విశిష్టపక్షతావచ్ఛేద కావచ్ఛిన్నవిశేష్యకసాధ్యతా
వచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రకారకానుమితిత్వవ్యాపక ప్రతిబధ్యతా ని
రూపిత ప్రతిబంధకత్వస్య లక్షణఘటకత్వో పగమే, పర్వతత్వా
ద్యవచ్ఛేదేనవహ్న్యాదేస్సాధ్యత్వే తత్సామానాధికరణ్యేన సాధ్యా
భావాదేరదోషత్వ ప్రసంగః ॥ సామానాధికరణ్య మాత్రావగాహి
బాధాదిజ్ఞానస్య శుద్ధపర్వతత్వాద్య వచ్ఛేదేన వహ్న్యాదిజ్ఞానంప్ర
త్యేవ ప్రతిబంధకతయా ధూమాదివిశిష్ట పర్వతత్వాద్య వచ్ఛిన్న
ధర్మిక వహ్న్యాదిజ్ఞానా ప్రతిబంధకత్వాదితి తన్నోక్తం ॥ నచ
విశేష్యతా వచ్ఛేదకకోటౌ ధూమాదేరధికస్య భానేపిశుద్ధపర్వత
త్వావచ్ఛిన్నసంయోగా దేర్యత్ర సంసర్గతా తత్ర పర్వతత్వ
సామానాధికరణ్యేన వహ్న్యభావాదిజ్ఞానస్య ప్రతిబంధకత్వ మావ
శ్యకం । తాదృశానుమితేరపి శుద్ధపర్వతత్వావచ్ఛేదేన వహ్న్య
ద్య వగాహిత్వా దితివాచ్యం ॥ ధర్మితావచ్ఛేద కావచ్ఛేదేన విశి
ష్టబుద్ధౌ, ధర్మితావచ్ఛేదకతా పర్యాప్త్యధికరణధర్మా వచ్ఛిన్న
త్వమేవసంసర్గాంశేభాసతే, నతు తదేకదేశావచ్ఛిన్నత్వమపి, తద్ధ
ర్మావచ్ఛిన్నవిశేష్యతా నిరూపిత తదేకదేశవ్యాపకత్వావచ్ఛి
న్నసంసర్గతాయా అప్రామాణికత్వాత్ ॥ అథలింగోపధానమతే హే
తోస్సర్వత్రైవ ధర్మితావచ్ఛేదకతయాభానాత్తాదృశసంసర్గ
తాభ్యుపగమ ఆవశ్యకః, అన్యథా శుద్ధపర్వతత్వాద్యవచ్ఛేదేనహే
తుమత్తాజ్ఞానస్థలేపి హేతువిశిష్టపర్వతత్వాద్యవచ్ఛిన్న సంయో
గాది సంసర్గకానుమితేరేవోపగమే పర్వతత్వాది సామానా
ధికరణ్య మాత్రావగాహి బాధాది గ్రహకాలేపి తథావిధసా
ధ్యనిశ్చయవతోఽ నుమిత్యాపత్తేః ॥ నహిసామానాధికరణ్యేన
బాధసిద్ధ్యో స్సతోర్య రనుమితిం కశ్చిదుపైతి । తాదృశబాధా

కా[illegible]నుమితి పరంవా ॥ తేనైకత్ర హేతౌ వ్యభిచారాదిగ్రహేఽప్య
దిగ్రహస్య క్వచిదప్యనుమితౌ ప్రతిబంధకత్వాసంభవాత్తేషాం
హేత్వాభాసతా విలయాపత్తేశ్చేతిచేదేవమపి లింగానుపధా
నమతే తాదృశవిషయతాయాం ప్రమాణవిరహ ఏవ ॥ ప్ర
కృతగ్రంథస్తునలింగోపధానమతాభిప్రాయకః, తన్మతేనుమితేస్సర్వ
త్రైవ తథాకారతయా తాదృశాకారత్వస్య వ్యావర్తకతయా
నుమితిపదస్య తాదృశాకార పరత్వేన వర్ణనాసంగతేః ॥ కేచిత్తు
లింగాను పధానమతే నుమితి పదస్య తదుభయపరత్వం వ్యాఖ్యా
య యథా శ్రుతార్థ పరతానిర్వాహాయ లింగోపధాన మతమే
వాశ్రయతే * సాధ్యవ్యాప్యేత్యాదినా * ఇత్యాకారకానుమితిపదం,
అనుమితేరిత్యాకారతా మతాభిప్రాయకమితివ్యాచక్షతే ॥ ఏతా
దృశవ్యాఖ్యా ప్రయోజనంస్ఫుటయతి * తేనేతి * ఏకత్ర, వహ్ని
త్వాద్యేకధర్మావచ్ఛిన్నే, వ్యభిచారాదీత్యాదినా స్వరూపాసి
ద్ధ్యాది పరిగ్రహః ॥ అన్యస్య పరామర్శాత్తద్వహ్నిత్వాది రూపా
పరధర్మావచ్ఛిన్నే వ్యాప్తి పక్షధర్మతావగాహి జ్ఞానాత్ ।
వ్యభిచారాదిత్యాదిహేతో రనుమిత్యజనకత్వే పీత్యనేనసంబంధః ॥
యత్ర యద్రూపావచ్ఛిన్నే వ్యభిచార జ్ఞానోత్పత్తి ద్వితీయక్షణే
కథంచిత్తద్రూపావచ్ఛిన్నలింగకపరామర్శస్తత్ర క్షణైకవిలంబే
నానుమిత్యుపగమే వ్యభిచారాసంభవాన్నతత్ర వ్యభిచారోదర్శితః ॥

నను తద్ధర్మావచ్ఛిన్నలింగకానుమితౌ తద్ధర్మావచ్ఛిన్న
ధర్మికవ్యభిచారజ్ఞానాభావస్య హేతుత్వోపగమాన్నోక్త
వ్యభిచారః ॥ తద్ధర్మావచ్ఛిన్నలింగకత్వంచావ్యవహితోత్తర
త్వ సంబంధేన తద్రూపావచ్ఛిన్నధర్మికవ్యాప్త్యాదిజ్ఞాన విశి
ష్టత్వం, తాదృశసంబంధేన వ్యభిచారజ్ఞానవిశిష్టం యత్తదన్యత్వమే
వవా, జన్యతావచ్ఛేదకంవాచ్యం । తేన ధూమవ్యాప్య వహ్ని

న్యస్యపరామర్శా దనుమిత్యుత్పాదేన వ్యభిచారా ద్వ్యాప్త్యాది
జ్ఞానేనాన్యథాసిద్ధత్వాచ్చ వ్యభిచారాదిగ్రహాభావస్యా నుమిత్యజన
కత్వేపి నక్షతిరితివదంతి ॥ పర్వతోనిర్వహ్ని ర్ధూమోవహ్నేరభి

మానయమిత్యాకారకశాబ్దాది పరామర్శోత్పత్తి ద్వితీయక్షణే
యత్రలౌకిక సన్నికర్షజన్యో ధూమవ్యభిచారీ వహ్నిర్ధూమవ
వ్యాప్యేం ధనవానిత్యాకారకసమూహాలంబనగ్రహ స్తత్రతజ్జన్యాను
మితేరుక్త సంబంధేన వహ్నిత్వా వచ్ఛిన్న ధర్మికవ్యాప్త్యా దిజ్ఞా
నవిశిష్టత్వేపినక్షతి రతఆహ * వ్యాప్త్యాదిజ్ఞానేనేతి * క్లిప్తకారణ
తాక వ్యాప్త్యాదిజ్ఞానసత్వే వ్యభిచారజ్ఞానాద్యభావ వ్యతిరేకేణాను
మితి వ్యతిరేకస్యా సిద్ధత్వాదితిభావః॥వ్యాప్తిజ్ఞానాదేవ్యభిచారజ్ఞా
నాభావేనాన్యథా సిద్ధత్వశంకాచప్రాగేవనిరాకృతా ॥ నక్షతిః, నవ్య
భిచారాదావవ్యాప్తిః ॥ యత్రాసద్ధేతు విశేషే తాదృశానుమితేర
ప్రసిద్ధి స్తత్రత్య దోషేష్వ వ్యాప్తేర్వక్ష్యమాణతయైతాదృశయ
థాశ్రుతవ్యాఖ్యయా మనిర్భరసూచనాయైవ * వదంతీతి॥ పర్వ
తోవహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదిసద్ధేతుస్థలే బాధాది భ్రమవిష
యేతివ్యాప్తివారకతయా యథాశ్రుతేయథార్థపదంసార్థకయతి
*పర్వతోనిర్వహ్నిరితి * అత్ర,ఇతిపదస్య స్థలత్రయేప్రత్యేకంసం
బంధాత్ భ్రమత్రయలాభః ॥ ప్రత్యేక భ్రమమాదాయైనాతిప్రసం
గసంభవాత్తాదృశసమూహాలంబన భ్రమపరత్వాసంగతేరితిధ్యేయ
మ్॥ప్రథమభ్రమోనుమితి ప్రతిబంధకః । అన్యోచతజ్జనకజ్ఞానే।తథా
తయోరపి ప్రథమే న్యత్రప్రసిద్ధస్య సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వస్యధూ
మాంశేభ్రమత్వమ్, అంత్యే ప్రమేయత్వాభావవద్వృత్తి త్వస్యా
ప్రసిద్ధ్యానతద్భ్రమత్వమ్, కింత్వభావాంశేనుయోగితావిశేష సం
బంధేనసాధ్యస్యభ్రమత్వమిత్యే తాదృశవిశేషమాదృత్య, శిష్యవ్య

త్పాదనాయానేక భ్రమప్రదర్శనం ॥ ఇదంత్వవధేయం ॥ అభిధే
యత్వం ప్రమేయత్వస్య వ్యభిచారీత్యత్రస్వరూపసంబంధావచ్ఛిన్న
ప్రమేయత్వత్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వ సంబంధేన ప్రమే
యత్వస్యభ్రమోవాచ్యః॥ ప్రతియోగితాంశేసాధ్యతావచ్ఛేదకా
వచ్ఛిన్నత్వసాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్నత్వయో
స్సాధ్యాభావవదవృత్తిత్వరూపవ్యాప్తి ఘటకతయా తదంశేతదు
భయావగాహి వ్యభిచారజ్ఞానస్యైవ వ్యాప్తిజ్ఞానవిరోధిత్వాత్;
ఏవంచ భేదేప్రమేయత్వత్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వస్య ప్ర
సిద్ధావపి స్వరూపసంబంధావచ్ఛిన్న తాదృశప్రతియోగితాకత్వా
ప్రసిద్ధ్యా తాదృశభ్రమానుపపత్తిః ॥ ప్రతియోగితాంశే సంబంధ
విశేషావచ్ఛిన్నత్వస్య భ్రమ ఇత్యపినయుక్తమ్ । తస్య సంబంధఘ
టకతయా తత్ప్రకారకత్వఘటిత తద్భ్రమత్వానుపపత్తేః ॥ నచ
తేన రూపేణప్రతియోగితా ప్రకారక ఏవాత్రభ్రమో వివక్షితః, స
తుతదవచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వసంసర్గక ఇతివాచ్యమ్।లాఘవా
త్ప్రతియోగితాసంసర్గక వ్యాప్తిజ్ఞానస్యైవానుమితిహేతుతయా
తత్ప్రకారకవ్యభిచారజ్ఞానస్యాకించిత్కరత్వాత్॥ అత్రాహుః;స్వా
వచ్ఛిన్న సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితా కత్వ
సంబంధేన సాధ్యతావచ్ఛేదకవత్వమేవాభావస్య సాధ్యాభావవద
వృత్తిత్వరూపవ్యాప్తి ఘటకంలాఘవాత్ ॥ ఏవంచ, తాదృశసంబం
ధేనాభావాంశే సాధ్యతావచ్ఛేదకప్రకారకవ్యభిచారజ్ఞానస్యవ్యాప్తి
గ్రహావిరోధితయా ఘటత్వాదేఃప్రసిద్ధేనతాదృశసంబంధేన మేయ
త్వత్వాదేరభావాంశే భ్రమాత్మక ఏవతథావిధగ్రహో వివక్షిత
ఇతినకించిదనుపపన్నమ్॥అన్యేతుప్రథమేసాధ్యాభావవదవృత్తిత్వజ్ఞాన
విరోధీ, హేతౌ సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వరూపవ్యభిచారస్య భ్ర
మః । ద్వితీయేచతదప్రసిద్ధ్యా వ్యాపకసామానాధికరణ్య జ్ఞానవి

ధేయత్వంవాప్రమేయత్వస్యవ్యభిచారిత్వాదిభ్రమాదనుమితిప్రతిబం

రోధ్ధీ, సాధ్యతావచ్ఛేదకే హేతుసమానాధి కరణా భావ ప్రతియోగితావచ్ఛేద కత్వస్యభ్రమోభిమతః. అసమాన ప్రకారకజ్ఞానస్యావిరోధితయా ద్వివిధవ్యభిచారసంగ్రహాయ ద్వివిధవ్యాప్తివిషయకసమూహాలంబనస్యైవ లక్షణేనివేశనీయ్యత్వాత్ ॥ నచహేతుస్సాధ్యస్యవ్యభిచారీత్యత్రసాధ్యతావచ్ఛేదకే హేతుసమానాధికరణాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వస్యదుర్లభతయాతదవగాహిజ్ఞానస్యఅభిధేయత్వమ్ ప్రమేయత్వస్యవ్యభిచారిత్యాకారకతా నోపపద్యత ఇతివాచ్యమ్; యతోఽభావవద్వృత్తిత్వమ్ సమానాధికరణాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వఞ్చేతి ద్వయమేవహేతుస్సాధ్యస్య వ్యభిచారీత్యత్ర వ్యభిచారపదార్థః । తత్రప్రథమవ్యభిచారపదార్థైకదేశే ఽభావేనుయోగితారూప షష్ఠ్యర్థస్య, తత్రప్రకృత్యర్థతావచ్ఛేదక వహ్నిత్వాద్యవచ్ఛిన్న నిరూపితత్వసంబంధేన ప్రకృత్యర్థస్యాన్వయః; మత్వర్థీయార్థస్స్వరూప సంబంధవాన్, తస్యచాభేదసంబంధేన ప్రథమాంతార్థేఽన్వయః; ద్వితీయ్యతత్పదార్థపరవాక్యస్థలేచ తదేకదేశసామానాధికరణ్యే హేతుపదార్థాన్వితప్రథమార్థనిరూపితత్వస్యాన్వయః; షష్ఠీప్రకృతేర్థవర్ణపరతయా షష్ఠ్యంతార్థస్య సాధ్యతావచ్ఛేదక నిష్ఠత్వస్య తాదృశాన్వయబలలభ్యహేతు సమానాధికరణాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వే, తస్యతద్ధితార్థసంబంధ్యేకదేశ ఘటకత్వరూపసంబంధే, సంబంధినశ్చాభేదేనప్రథమాంతార్థేఽన్వయః ॥ ఏవంచ ఉక్తవాక్యేన తత్ర సాధ్యతావచ్ఛేదకే హేతుసమానాధికరణాభావ ప్రతియోగితా వచ్ఛేదకత్వస్యాపిలాభాత్ తత్ర తదవగాహిభ్రమస్య దర్శితాకారతా సంభవాదిత్యపివదంతి॥* భ్రమాదితి*పంచమ్యర్థఃగ్ప్రయుక్తత్వం, తస్యప్రతిబంధ పదార్థేనుత్పాదేన్వయః * యథా

థాదాహ * యథార్థేతి ॥ నను ప్రతిబంధకజ్ఞానవిషయవ్యభిచా
రాదిఘటకసాధ్యాదేరపి ప్రత్యేకం హేత్వాభాసతాపత్తిః ॥ అథ
విశిష్టవిషయకంజ్ఞానం ప్రతిబంధకం తద్ఘటకంచ నవిశిష్ట మితిచేత్త

ర్హేతీతి * యథార్థపదదానేచ స్వవ్యధికరణప్రకారా వచ్ఛిన్నా
యా యావిషయతా తత్తదనిరూపకత్వస్యసర్వాంశేప్రమాత్వస్య
వివక్షణీయ్యతయా దర్శితభ్రమాణాంకించిదంశేప్రమాత్వేపి నతా
నాదాయదోషఇతిభావః ॥ అత్రయథార్థపదేనసద్ధేతుస్థలేనుమితి
విరోధిభ్రమవిషయసాధ్యాభావాదావతిప్రసంగ వారణేప్యసద్ధేతు
స్థలేతాదృశప్రమావిషయదోష ఘటకసాధ్యాదేర్ప్రత్యేకం దోష
త్వాపత్తిర్దుర్వారైవ, తదర్థం ప్రకారాంతరానుసరణేచ తత
ఏవపూర్వదోషస్యాపివారణసంభవేయథార్థ పదంవ్యర్థమితిదో
షస్యదురుద్ధరతయాతస్యైవయథార్థపదాఘటితలక్షణాం తరాను
సరణ బీజత్వమాహ * నన్వితి * ఏకదేశస్యాపి విశిష్టఘటకతయా
హేత్వాభాస పదార్థత్వస్యేష్టత్వాదాహ * ప్రత్యేకమితి * ప్ర
త్యేకపదార్థపర్యాప్తసాధ్యతావచ్ఛేదకాద్య వచ్ఛిన్నస్యేత్యర్థః॥
హేత్వాభాసత్వాపత్తిః, హేత్వాభా సపదార్థత్వాపత్తిః ॥ య
ద్రూపావచ్ఛిన్న జ్ఞానస్యానుమిత్య విరోధిత్వమ్, తద్రూపావచ్ఛిన్నే
హేత్వాభాసత్వ వ్యవహారస్య తద్రూపావచ్ఛిన్న మాత్రజ్ఞానాత్।
హేతోర్దుష్టత్వ వ్యవహారస్య చానుదయేనాత్రేష్టాపత్తిర్న సంభ
వతీతిభావః। యాదృశవిశిష్టవిషయకత్వం తాదృశానుమితి విరోధి
తానతిరిక్తవృత్తి, తత్వమితివివక్షయానసాధ్యాభావాదావతివ్యా
ప్తిరిత్యాశంకతే * అథేతి * విశిష్టవిషయకమ్, సాధ్యాభావవద్వృ
త్తిత్వవిశిష్టసాధనాది విషయకమేవ। తద్ఘటకంచ, తాదృశవిశిష్టఘ
టకప్రత్యేకపదార్థ విషయకత్వంచ। నవిశిష్టం, నతాదృశవిశిష్ట
నిరూపితమ్ ॥ తథాచప్రత్యేకపదార్థవిషయకత్వస్య ప్రతిబంధక

హిః యథార్థేతివ్యర్థం, భ్రమవిషయవిశిష్టస్యాప్రసిద్ధత్వా దిత్యాశయేనాహ యదితి ॥ కేచిత్తు దుష్టానామేవ హేతూనా మేతానిలక్షణాని । తత్ర తృతీయమివ ప్రథమమపి జ్ఞాయమానవ్యభిచారా

తాతిరిక్తవృత్తిత్వాన్నాతివ్యాప్తిరితిభావః * వ్యర్థమితి * యథార్థపదాదానేపి సద్ధేతుస్థలేతి వ్యాప్తివారణసంభవాత్ ॥ ననుతత్ర భ్రమవిషయ ప్రత్యేకపదార్థస్యోక్త రీత్యావారణేపి తద్విషయవిశిష్టేతివ్యాప్తిరత ఆహ * భ్రమవిషయేతి * అప్రసిద్ధత్వాదితి।తథా చ నాతివ్యాప్తిరితి భావః * కేచిత్త్వితి * నన్వస్య దుష్టహేతులక్షణత్వేదోషే ష్వతివ్యాప్తిస్తేషామప్యనుమితివిరోధి యథార్థజ్ఞానవిషయత్వాత్ ॥ నచహ్రదత్వావచ్ఛిన్న పక్షకవహ్నిత్వావచ్ఛిన్న సాధ్యకస్థలే వహ్న్యభావవద్ధ్రదాదిరూప దోషాణామపి దుష్టహేతుత్వమిష్ట మేవేతివాచ్యమ్ । తద్రూపావచ్ఛిన్నపక్షక తద్రూపావచ్ఛిన్నసాధ్యక తద్రూపావచ్ఛిన్న హేతుకస్థలే తేనరూపేణదుష్టస్యలక్షణమ్,యదితద్రూపావచ్ఛిన్నపక్షసాధ్యహేతుకానుమితి విరోధియథార్థజ్ఞానవిషయత్వమాత్రం,తదాహ్రదత్వావచ్ఛిన్నపక్షకవహ్నిత్వావచ్ఛిన్నసాధ్యక ధూమత్వావచ్ఛిన్న హేతుకానుమితిప్రతిబంధకప్రమావిషయవహ్న్యభావవద్ధ్రదాదీనాంధూమత్వాదినాదుష్టత్వాభావాదతివ్యాప్తిరిత్యాశంకాంపరిజిహీర్షుస్తాదృశాభావప్రతియోగినాంయథార్థజ్ఞానమితిషష్ఠీసమాస మాశ్రిత్యతాదృశాభావ ప్రతియోగిప్రకారకయథార్థజ్ఞానవిషయత్వమర్థంవ్యాఖ్యాస్యతి । తచ్చజ్ఞాయమానదోషప్రతిబంధకతామతఏవసంగచ్ఛతే॥ అత స్తన్మతమవలంబతే*తత్రేతి*తేషులక్షణేషుమధ్యఇత్యర్థః॥ తృతీయలక్షణస్యసర్వమతఏవ జ్ఞాయమానదోష ప్రతిబంధకతామతాభిప్రాయకతయా దృష్టాంతత్వేనోపన్యాసః ॥ * తదర్థశ్చేతి, ప్రథమలక్షణార్థశ్చేత్యర్థః; ప్రతియోగ్యంతేన దోషానాదాయ లక్షణంసంగ

దేన ప్రతిబంధకత్వ మభ్యుపేత్య । తదర్థశ్చ తాదృశాభావ ప్రతి
యోగినో యేవ్యభిచారాదయ స్తత్ప్రకారక యథార్థజ్ఞానవిష

మనీయమితి దర్శయితుమ్*వ్యభిచారాదయఇతి; నతు తేనరూపేణ
లక్షణఘటకత్వమిత్యవధేయమ్ । ఏవంచ యథార్థపదాదానే దు
ష్టత్వభ్రమమాదాయ ప్రకృతహేతుభిత్నేతి ప్రసంగవారణాయ య
థార్థపదోపాదానమ్ ॥ యద్యపిపర్వతత్వాద్య వచ్ఛిన్నే వహ్ని
త్వాద్యవచ్ఛిన్నసాధనే ధూమత్వాద్యవచ్ఛిన్నో దుష్టఇత్యాదేస్స
ద్ధేతౌ దుష్టత్వవ్యవహారస్యనాపత్తిః, తత్ర తత్సాధ్యపక్ష హేతుకా
నుమితి ప్రతిబంధకరూపదోష ప్రకారకజ్ఞానవిషయత్వస్యైవ ప్ర
త్యేతవ్యత్వాత్ ;తాదృశానుమితిప్రతిబంధకబాధవ్యభిచారాదేశ్చప్ర
సిద్ధత్వా ద్ధ్రదాదౌ వహ్న్యాదిసాధనమాదాయ సర్వత్రైవదుష్ట
త్వవ్యవహారఇష్టః । తథాపిధూమసాధనే వహ్నిత్వేనాయం దుష్టఇ
త్యాదౌ వహ్నిత్వాద్యవచ్ఛిన్నహేతుక ధూమత్వాద్యవచ్ఛిన్న సా
ధ్యకానుమితి ప్రతిబంధకదోషప్రకారకజ్ఞాన విషయత్వస్య ప్రత్య
యాత్, వక్ష్యమాణసంబంధావచ్ఛిన్న తాదృశానుమితి ప్రతిబం
ధకధూమాభావ వద్వృత్తిత్వ విశిష్టవహ్న్యాదిరూప ప్రసిద్ధదోషప్ర
కారతా శాలిభ్రమ మాదాయ రాసభాది తాత్పర్యేణాపి త
థావ్యవహారస్స్యాత్ ॥ నచతత్రవిశేష్యే తృతీయాయాం తాదర్థవహ్ని
త్వ వైశిష్ట్యభానాద్రాసభే తద్బాధేననాయమతి ప్రసంగ ఇతి
వాచ్యమ్; తథాసతి దోషపదార్థ ఘటకానుమితౌ వహ్నిత్వావ
చ్ఛిన్నహేతుకత్వాలాభాత్ తల్లాభానురోధేన హేతుప్రకారక జ్ఞా
నజన్యానుమితి ప్రతిబంధకరూపదోష పదార్థఘటకహేతౌ వ
హ్నిత్వవైశిష్ట్యరూపతృతీయాయాంతాదర్థస్య తత్ప్రకారతాయాంవా
ఽవచ్ఛిన్నత్వార్థక తృతీయాయాంతలభ్యవహ్నిత్వా వచ్ఛిన్నత్వస్యై
న్వయ ఇత్యేవోపగంతవ్యత్వాత్ ॥ నచవిశేష్యే వహ్నిత్వాదిధ

మర్థ వైశిష్ట్యబోధక పదసమభివ్యాహారస్థలే దోషార్థక ధాతో రేవ వహ్నిత్వావచ్ఛిన్న హేతుకానుమితి ప్రతిబంధకోఽర్థః ॥ అథ వానుమిత్యర్థక సాధనశబ్దస్యైవ వహ్నిత్వాద్యవచ్ఛిన్న హేతుకానుమితి రూపవిశేషే లాక్షణికత్వమ్ । ధాత్వర్థేఽనుమిత్యాం తథ్భావే సాధనపదార్థా నన్వయప్రసంగాత్ । తథాచ విశేష్య ఏవతృతీయార్థ వైశిష్ట్యాన్వ యోపగమాన్నోక్తాతి ప్రసంగఇతి వాచ్యమ్ । ఏవమపి వహ్నినాధూ మసాధనే రాసభోదుష్ట ఇత్యాది వ్యవహారస్య భ్రమమాదాయాతి ప్రసంగాత్ ॥ అథవా, ఇతర భేదానుమాపకమేవేదంలక్షణమ్, తథాచ పర్వతపక్షకధూమ సాధ్యక వహ్నిహేతుక దుష్టలక్షణస్య తథావిధాను మితివిరోధి వ్యభిచారాదిభ్రమ మాదాయసద్ధేతావితరభేద వ్యభిచారిత్వా దితి యథార్థపదంసార్థకమ్; జ్ఞానంచాత్రస్వజ్ఞానవిషయప్రకృత హేతుతావచ్ఛేదకవత్వసంబంధావగాహిగ్రాహ్యమ్; తేనప్రకృత హేతుభిన్నస్యాపి సంబంధాంతరేణ దోషప్రమావిషయత్వే పినాతి ప్రసంగః ।అగ్రేపీదృశసంబంధే నైవతద్వత్వంవాచ్యమ్॥ అథజ్ఞాయ మానపక్ష నిష్ఠసాధ్యాభావత్వాదినా బాధాదిదోషాణాం ప్రతిబంధ కతానసంభవతి ; సాధ్యాభావత్వాదినా పదార్థాంతరస్యైవ యత్ర జ్ఞానం, తత్ర దోషస్యాజ్ఞాయమానతయా ఽవిరోధిత్వే నానుమిత్యాపత్తేః; కింతు జ్ఞానీయ్యపక్షతావచ్ఛేదకాద్య వచ్ఛిన్నవిష యతానిరూపిత సాధ్యాభావత్వాద్య వచ్ఛిన్న విషయతావత్వేన, తాదృశవిషయతయాజ్ఞాన విశిష్టత్వేనవా । తచ్చరూపంతాదృశ భ్రమవిషయ పదార్థాంతరసాధారణమేవేతి తేషామేవభ్రమదశాయాంవిరోధిత్వాన్నోక్తాపత్తిః ॥ ఏవంచసద్ధేతూనామపి ప్రతిబంధ కతావచ్ఛేదక నిరుక్తవిషయతాశ్రయ వహ్న్యభావాదిప్రమావిశేష్యత్వాదతి వ్యాప్తిరితిచేన్న । యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయతా సా

<u>యత్త్వమగ్రేచతత్త్వమ్యస్య తద్వత్త్వమిత్యర్థః ॥ ఆద్యస్యైవవాదు</u>
మాన్యమ్ప్రకృతానుమితిప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకమ్, తద్రూపవిశిష్ట
ప్రకారకప్రమావిశేష్యత్వమేవ వివక్షణీయమ్; హ్రదోవహ్నిమాన్
ధూమాదిత్యాదౌచ తాదృశంరూపం హ్రదవిశిష్ట వహ్న్యభావ
త్వాదికమ్; హ్రదేవహ్నిర్నాస్తీత్యాదిజ్ఞాన నిరూపిత యద్రూపా
వచ్ఛిన్న విషయతా సామాన్యస్యైవ హ్రదత్వాద్యవచ్ఛిన్న విష
యతానిరూపిత వహ్న్యభావత్వాద్యవచ్ఛిన్న విషయతాత్వేన దో
షనిష్ఠానుమితి ప్రతిబంధకతాయా మవచ్ఛేదకత్వాత్. సద్ధేతు
స్థలేచ కేవలవహ్న్యభావత్వాదికం నతథా; తదవచ్ఛిన్నవిషయతా
సామాన్యాంతర్గత ధర్మ్యవిషయక జ్ఞాననిరూపిత తాదృశ విష
యతానా మనుమితి ప్రతిబంధకతానవచ్ఛేదకత్వాత్ । పర్వత వి
శిష్టవహ్న్యభావత్వాది విశిష్టంచనకించి ద్వస్తుప్రసిద్ధమితి నాతి
ప్రసంగః ॥ తృతీయస్య మపిలక్షణమన్యైవరీత్యా పరిష్కరణీయమ్
॥ ఇదంతు బోధ్యమ్; యద్యప్యస్య దుష్టహేతులక్షణత్వే జ్ఞాయ
మానదోష ప్రతిబంధకతామతానాశ్రయణేపి, తద్రూపావచ్ఛిన్న
పక్షసాధ్యహేతుకా నుమితిప్రతిబంధక ప్రమావిషయతద్ధేతుతా
వచ్ఛేదకవత్త్వమ్ తద్రూపావచ్ఛిన్న పక్షసాధ్యహేతుకస్థలే తేనై
వరూపేణ దుష్టత్వమిత్యర్థకతాముపగమ్య యథార్థపదసార్థ
క్యముపపాదయితుమ్ శక్యతే; తథాపి దుష్టలక్షణస్య దోషఘటిత
త్వానురోధేన తన్మతమవలంబ్య షష్ఠీసమాస ఆదృత ఇతి ॥ నను
ద్వితీయతృతీయలక్షణయో ర్దోషేష్వతివ్యాప్తి,రవ్యాప్తిశ్చ క్వ
చిద్ధేతౌ, యత్పదేనదోషస్యైవోపాదేయతయా తత్త్వస్య తన్మాత్ర
వృత్తిత్వాదత ఆహ * తత్త్వమిత్యస్యేతి * ప్రథమమాత్రస్య దుష్టల
క్షణత్వేనైవోపపత్తౌ చానయో ర్దోషలక్షణత్వమేవోచితమ్, త
త్త్వమిత్యస్య యథాశ్రుతార్థకత్వానురోధా దత స్తదేవాహ *

ష్టే హేతులక్షణత్వ మితిప్రాహుః ॥ లింగమవివక్షితం ॥ యద్విషయ
కత్వేన, యాదృశవిశిష్టవిషయకత్వేన; తేనా నుమితిప్రతిబంధక

ఆద్యస్యైవేతి * ఈదృశవ్యాఖ్యాయా నిర్దోషత్వా త్ర్పాహురి
త్యుక్తమ్॥లింగజ్ఞానస్యేతిమూలేలింగాంశనివేశనస్య† నిష్ప్రయోజన
కతయా తస్యావివక్షితత్వమాహ * లింగమితి * యద్విషయకత్వే
నేత్యత్ర తృతీయార్థోఽవచ్ఛేదకత్వమ్, తచ్ఛేదనతిరిక్తవృత్తిత్వ
మిదానీన్ని వేశ్యతే తదాఽసంభవః; విశిష్టస్యా నతిరిక్తతయా వ
హ్న్యభావవిశిష్టహ్రదాదిరూపదోషవిషయకత్వస్య శుద్ధహ్రదత్వా
ద్యవచ్ఛిన్నవిషయకజ్ఞానేపిసత్వేనా నుమితిప్రతిబంధకతాతిరిక్తవృ
త్తిత్వాదతస్స్వరూపసంబంధరూపమేవ తద్వాచ్యమ్; తథాచపర్వ
తోవహ్నిమానిత్యాద్యనుమితిప్రతిబంధక భ్రమవిషయవహ్న్యభా
వాదావతివ్యాప్తి, స్తద్విషయకత్వస్యాపిప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకఘట
కత్వాత్ । అసంభవభయేనచావచ్ఛేదకతాపర్యాప్తినివేశాసంభవా
దతోయద్విషయకత్వేనేతిపదంవ్యాచష్టే * యాదృశవిశిష్టవిషయక
త్వేనేతి*యాదృశవిశిష్టవిషయకత్వేన;యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయతా
కత్వేన; ఏవంచ తత్వమిత్యస్యతద్రూపావచ్ఛిన్నత్వమిత్యర్థః। వ్యా
ఖ్యా ¶ ప్రయోజనంప్రకాశయతి * తేనేతి*యత్ప్రకారకత్వేనాను
మితిప్రతిబంధకత్వమిత్యుక్తౌ పక్షవిశేషణకభ్రమమాదాయవహ్న్య
భావాదౌ నాతిప్రసంగసంభవః, పర్వతాదౌ వతిప్రసంగసంభవేపి
యత్సంబంధావచ్ఛిన్న యన్నిష్ఠప్రకారతాకత్వేనానుమితిప్రతిబం
ధకత్వమ్, తేనసంబంధేన తద్వత్వస్య దుష్టతావ్యవహారనియామక
త్వోపగమే పర్వతవిశేషణక వహ్న్యభావజ్ఞానస్య విశేషణతావిశే
షావచ్ఛిన్నాధేయతాసంసర్గావచ్ఛిన్న పర్వతాదినిష్ఠప్రకారతా
కత్వేన ప్రతిబంధకత్వా త్తేనసంబంధేన పర్వతాదిమత్తాయా స్తప

† పా. అనతిప్రయోజనకతయా ¶ పా. టీకాం.

పక్షవిశేష్యక భ్రమవిషయే సాధ్యాభావాదౌ సద్ధేత్వాదినిష్ఠే నాతి

ర్వతమహానసాన్యతరత్వాదిరూపసద్ధేతౌ సత్త్వేపి ప్రసిద్ధధూమాదిరూపహేతావసత్త్వా, త్తత్రదుష్టతావ్యవహారాపత్తే రయోగఇతితదనురోధేన*పక్షవిశేష్యకేత్యుక్తమ్। భ్రమపదం నిశ్చయసామాన్యపరమ్; తేన సద్ధేత్వాదీత్యాదిపదగ్రాహ్యసాధ్యశూన్యపక్షకదుష్టహేతా వనుమితిప్రతిబంధకప్రమావిషయసాధ్యాభావాదే రేవ సత్త్వేపినాసంగతిః * నాతిప్రసంగఇతి * ఉక్తవ్యాఖ్యానేఽనతిరిక్తవృత్తిత్వమేవావచ్ఛేదకత్వమ్ వివక్షణీయమ్; విశేషణీభూత వహ్న్యభావాద్యవిషయకేశుద్ధహ్రదత్వాదినావహ్న్యభావ విశిష్టహ్రదాదివిషయకజ్ఞానే వహ్న్యభావవిశిష్టహ్రదత్వాద్యవచ్ఛిన్న విలక్షణవిషయతానిరూపకత్వస్యాసత్త్వేనోక్తాసంభవానవకాశాత్। తథాచ కేవలవహ్న్యభావత్వాద్యవచ్ఛిన్న విషయతాకత్వస్య ప్రతిబంధకతాతిరిక్తవృత్తిత్వాన్నాతిప్రసంగ ఇత్యర్థః॥

నను స్వరూపసంబంధరూపా వచ్ఛేదకత్వ నివేశేఽయమేవాతిప్రసంగోదుర్వారః, అప్రామాణ్యజ్ఞానాభావాది విశిష్ట యద్రూపావచ్ఛిన్న విషయకనిశ్చయత్వం ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యధికరణ మిత్యేతా దృశవివక్షయా తాదృశాతి ప్రసంగవారణే పునరసంభవః। వహ్న్యభావత్వాదినాఘటాద్యవగాహినో వహ్న్యభావవాన్ హ్రదఇత్యాదిజ్ఞానస్యాపిప్రతిబంధకతయాతత్సాధారణ్యానురోధేన వహ్నిత్వాద్యవచ్ఛిన్న ప్రకారతానిరూపితా భావత్వాద్యవచ్ఛిన్న ప్రకారతానిరూపిత హ్రదత్వాద్యవచ్ఛిన్న విశేష్యతాక నిశ్చయత్వేనైవ ప్రతిబంధకతాయా వక్తవ్యతయా వహ్న్యభావవిశిష్ట హ్రదత్వాద్యవచ్ఛిన్న విషయతాయా స్తాదృశప్రకారతా నిరూపిత హ్రదత్వాద్యవచ్ఛిన్నవిషయతాత్వేనైవా వచ్ఛేదకత్వే ప్యప్రామాణ్య జ్ఞానాభావాది విశిష్టవహ్న్యభావవిశిష్ట హ్రద

ప్రసంగః । అవచ్ఛేదకత్వంచేహానతిరిక్తవృత్తిత్వం; తేనవిశిష్టస్యా

త్వాద్యవచ్ఛిన్నవిషయతాకనిశ్చయత్వస్యావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్య
నధికరణత్వాదిత్యతస్తృతీయ్యాయాఽనతిరిక్తవృత్తిత్వరూపావ
చ్ఛేదకతార్థకత్వంస్ఫుటయతి*అవచ్ఛేదకత్వంచేతి * ఇహ,ఏతల్లక్ష
ణే;ఘటకత్వంసప్తమ్యర్థః;నచవిశిష్టదోషవిషయకత్వస్యాప్రతిబంధ
కసంశయాదౌసత్త్వాత్పునరసంభవఇతివాచ్యం। జ్ఞానస్యేత్యత్రజ్ఞానప
దమనాహార్యాప్రామాణ్యజ్ఞానానాస్కందితనిశ్చయపరం; షష్ఠ్యర్థ
శ్చాధేయత్వం; తస్యయద్విషయకత్వేఽన్వయః । ఏవంచతాదృశని
శ్చయవృత్తి యాదృశవిశిష్ట విషయకత్వమనుమితి ప్రతిబంధక
తానతిరిక్తవృత్తి, తాదృశత్వస్యవివక్షణీయ్యతయాఽసంభవానవకా
శాత్॥ అనతిరిక్తవృత్తిత్వంచ, స్వవ్యాపకతత్కత్వం; నతుతచ్ఛూ
న్యావృత్తిత్వం; విశిష్టస్యవిశేష్యీభూత విశిష్టవిషయిత్వానతిరిక్తత
యా తస్యాతిప్రసక్తత్వే, విశిష్టేతస్మిన్ననతిప్రసక్తత్వస్య దుర్ఘ
టత్వాత్ ॥ యత్తుప్రతిబంధకతాశూన్యతాదృశనిశ్చయావృత్తి
త్వమేవానతిరిక్త వృత్తిత్వమ్, అతోనోక్తరీత్యాఽసంభవఇతి । తద
సత్ ।తథాసతి మూలోపాత్తస్యజ్ఞానస్యేత్యస్యవైయర్థ్యప్రసంగా
త్ ।హ్రదత్వాద్యవచ్ఛిన్నా, యా వహ్న్యభావవిశిష్టహ్రదత్వాద్యవ
చ్ఛిన్నవిషయక యత్కించిద్జ్ఞానీయ్యవిషయతా, తన్నిరూపకత్వస్య
ప్రతిబంధకతాశూన్యతాదృశ నిశ్చయావృత్తిత్వేనశుద్ధహ్రదత్వావ
చ్ఛిన్నేఽతిప్రసంగాచ్చ॥ అస్మన్మతేఽనుమితిప్రతిబంధకతాయాస్తాదృ
శనిశ్చయవృత్తిత్వవిశిష్టశుద్ధహ్రదత్వాద్యవచ్ఛిన్న విషయతాకత్వ
త్వాద్యవచ్ఛిన్నవ్యాపకతావిరహేణాతిప్రసంగానవకాశాత్॥ అథైవ
మపి, జాతిత్వాదినా హ్రదత్వాదివిషయకస్య జాతిమాన్ వహ్న్య
భావవానిత్యాదిజ్ఞానస్యాపివహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వాద్యవచ్ఛిన్నవిష
యకతయా తస్యచహ్రదోవహ్నిమానిత్యాద్యనుమిత్యా విరోధిత

యాఽసంభవః । జలవాన్వహ్నిమా నిత్యాదిస్థలీయ్య దోషాసంగ్ర హేణావిశేషిత ధర్మావచ్ఛిన్నపక్షాదికస్థలీయ్యాస్యాపి కించిద్విశిష్ట తత్తద్ఘటిత దోషస్యా సంగ్రహేణాచ పక్షతావచ్ఛే దకాద్యంశేఽ న్యా ప్రకారకత్వ నివేశస్యాశక్యత్వాత్, తాదృశవిశిష్టా ఘటక ప దార్థావిషయకత్వస్య జ్ఞానవిశేషణత్వే సర్వమాకాశవదిత్యాది స్థలీయ్య బాధాదా తదఘటకాప్రసిద్ధ్యాఽవ్యాప్తిః ॥ యద్యద్రూపా వచ్ఛిన్నస్య యస్యయస్య† దోషఘటకతా, తత్తద్రూపావచ్ఛిన్న తత్తన్నిష్ఠ విషయతాభిన్న కించిదవచ్ఛిన్న విషయతాశూన్యత్వమ్ జ్ఞానే నివేశనీయ్యం, జాతిత్వాద్య వచ్ఛిన్నస్యచ హ్రదత్వాదే, నవ వహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వా ద్యవచ్ఛిన్నాత్మక దోషఘటకతేతి, జాతి త్వాద్యవచ్ఛిన్న హ్రదత్వాదివిషయతా, తాదృశవిషయతాభిన్నై ్వ, తచ్ఛూన్యత్వంచ నో్క్తజ్ఞానస్యేతి, నదోష ఇత్యపినసత్। తథా సతి, హ్రదోజాత్యభానవా నిత్యాదిస్థలీయ్యబాధాదేరేవ దుస్సంగ్ర హత్వాత్ ।జాతిత్వాదినా హ్రదత్వాదిరూప ధర్మితావచ్ఛేదకా వగాహినో జాతిమాన్జాతిమానిత్యాదిజ్ఞానస్య జాతిత్వాద్య వచ్ఛి న్న హ్రదత్వాదినిష్ఠ ధర్మితావచ్ఛేదకతా రూప విషయతాయా నిరుక్త విషయతా భిన్నత్వవిరహేణ తాదృశ జ్ఞానస్యానుమిత్య ప్ర తిబంధకస్య శూన్యత్వాంతేనా వారణాత్ ॥ మైవం, యద్రూపావ చ్ఛిన్న విషయతాత్వం తాదృశ విశిష్ట విషయకత్వ సమానాధికర ణా భావప్రతియోగితా వచ్ఛేదకం తద్రూపావచ్ఛిన్న విషయతా శూన్యత్వస్య జ్ఞానేవివక్షణీయ్యతయా సామంజస్యాత్ । అప్రతిబం ధకజ్ఞానవిషయతా వచ్ఛేదక జాతిత్వాదివిశేషిత హ్రదత్వాదిఘటి త తత్తద్రూపావచ్ఛిన్న విషయతాత్వావచ్ఛిన్నా భావస్య దోషా త్మక విశిష్టవిషయితా సమానాధికరణత్వాత్త జ్ఞానవ్యావృత్తిరితి॥*

---

† పా. తాదృశవిశిష్టఘటకతా.

విశిష్టస్య, విశిష్టవిషయకత్వస్య * అసత్త్వేపి,వహ్న్యభావత్వాదినా
ఘటాద్యవగాహిభ్రమేఽసత్త్వేపి; తథాచ విశిష్ట విషయకత్వేన ప్ర
తిబంధకతానసంభవతీతిభావః॥*భ్రమమాత్ప్రతిబంధేపి * తాదృశభ్ర
మస్యానుమిత్యనుత్పాదప్రయోజకత్వేపి * నక్షతిః* నోక్తయుక్త్యా
పర్యాప్తినివేశేఽసంభవః, తదనివేశే పూర్వాతిప్రసంగోవా॥

ననువిశిష్టదోషఘటకీభూత తదేకదేశవిషయితాయాం స్వ
రూపసంబంధరూపావచ్ఛేదకత్వసత్త్వేపి విశిష్టవిషయితా సామాన్య
స్య తాదృశావచ్ఛేదకత్వ వివక్షయాతిప్రసంగవారణసంభవా త్త
దేవకథంనవివక్షితం । నచసామాన్యపదస్య వ్యాపకత్వార్థకతయా
ప్రతిబంధకతా వచ్ఛేదకతాయాం విశిష్టవిషయితాత్వ వ్యాప
కత్వం ప్రవేశ్యం ; తదపేక్షయా ప్రతిబంధక తాయాం విశి
ష్టవిషయితా వ్యాపకత్వనివేశనమేవోచితమితివాచ్యం । యతోవ
హ్న్యభావవిశిష్టహ్రదాదినిరూపితవిషయితాయాఅనుమిత్యప్రతిబం
ధకసంశయాహార్యాప్రామాణ్యజ్ఞానాస్కందిత జ్ఞానసాధారణతయా
నానుమితి ప్రతిబంధకతాయాస్తద్వ్యాపకత్వమిత్యనాహార్యాప్రా
మాణ్యజ్ఞానానాస్కందిత నిశ్చయవృత్తిత్వవిశిష్టాయా విశిష్టవిషయి
తాయావ్యాపకత్వంప్రతిబంధకతాయాం భవతావివక్షణీయ్యం; తద
పేక్షయాలాఘవేన స్వరూపసంబంధరూపావచ్ఛేదకతాయాం విశిష్ట
విషయితాత్వ వ్యాపకత్వమేవవివక్షితుముచితం। తథాసతి నిశ్చయ
త్వాద్యనివేశాత్సమానాకారకజ్ఞానేషువిషయితాభేదస్యాప్రామాణి
కతయాసంశయాదిజ్ఞానవిషయితాయా అపినిశ్చయత్వాదివిశిష్టీయ్యా
తయా ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకతయా ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకతా
యాంబాధాదిరూపదోషనిరూపితవిషయితాత్వవ్యాపకతాయాఅక్ష
తత్వాత్॥ * * * నచవహ్న్యభావ

వా౯ హ్రదో వహ్నిమా నిత్యాహార్యజ్ఞానీయ్యా వహ్న్యభావవిశిష్ట
హ్రదాదివిషయితా నానాహార్యజ్ఞానసాధారణీ, తాదృశాహార్యజ్ఞాన
సమానాకారకానాహార్య జ్ఞానాప్రసిద్ధేః; హ్రదో వహ్న్యభావవానిత్య
నాహార్యజ్ఞానీయ్యా వహ్న్యభావవిశిష్టహ్రదాది విషయితాయాశ్చ
వహ్న్యాది ప్రకారతానిరూపిత తాదృశాహార్య జ్ఞానీయ్యా విశిష్టహ్ర
దాదివిషయితాయా భిన్నత్వాత్ । తథాచానాహార్యత్వవిశిష్ట విష
యితాయా ఏవ ప్రతిబంధకతా వచ్ఛేదకతయా నదర్శితాహార్యజ్ఞా
నీయ్యావిషయితా సాధారణవిశిష్టవిషయితాత్వ వ్యాపకత్వ మితివా
చ్యమ్ । ఏవంసత్యస్యనాహార్యజ్ఞానీయ్యా విశిష్టవిషయితాత్వ వ్యాప
కతాయా ఏవవివక్షణీయ్యతయా తావతాపిసంశయాస్యత్వాప్రామా
ణ్యజ్ఞానా నాస్కన్ది తత్వయోరప్రవేశేన లాఘవానపాయాత్ ॥ మై
వం; స్వరూపసంబంధిరూపా వచ్ఛేదకత్వప్రవేశే పాషాణమయత్వా
ద్యవచ్ఛేదేన వహ్న్యభావవత్వానిశ్చయవిశిష్టస్యపాషాణమయత్వాది
విశిష్ట పక్షాదేర్జ్ఞా నస్యవహ్న్యాద్యనుమితి ప్రతిబంధకతయా తద
వచ్ఛేదకవిషయితాక పాషాణమయత్వాదివిశిష్టే పక్షాదావతివ్యా
ప్తేః । అనతిరిక్తవృత్తి త్వరూపావచ్ఛేదకత్వ నివేశమతేతాదృశవిశి
ష్టవిషయితాయాఽపి పాషాణమయత్వాద్యవచ్ఛేదేన వహ్న్యభావవ
త్వానిశ్చయాన్య విశిష్టజ్ఞానసాధారణతయాఽనుమితిప్రతిబంధకతాతి
రిక్తవృత్తిత్వేనాతి ప్రసంగానవకాశాత్ ॥ నచానతిరిక్త వృత్తిత్వ
రూపావచ్ఛేదకత్వ నివేశపక్షేపి జలాద్యవచ్ఛేదేన వహ్న్యద్యభావవ
త్వాఘటితస్య వహ్న్యద్యభావవజ్జలాదిమద్వృత్తిజలాదివిశిష్టపక్షస్య
జలవా౯ వహ్న్యభావవా నిత్యాదిజ్ఞానసహితస్యజలవాంశ్చహ్రద
ఇత్యాదిజ్ఞానస్య తాదృశజ్ఞానవిశిష్ట తాదృశజ్ఞానత్వేనైవప్రతిబంధక
తయా తాదృశ ప్రతిబంధకతాశూన్య జ్ఞానావిషయస్య సత్వాతి
పక్షాద్యనాత్మకస్యవారణాయ జ్ఞానవైశిష్ట్యానవచ్ఛిన్నత్వస్య ప్రతి

బంధకతాయా మవశ్యంనివేశనీయ్యతయా మన్మతేపితత్రనాతిప్ర
సంగఇతినావాచ్యమ్ । జ్ఞానవైశిష్ట్యా నవచ్ఛిన్నత్వస్య ప్రతిబంధకత్వ
విశేషణత్వే ప్రతిహేతువ్యాపకసాధ్యాభావ సమానాధికరణ తద్ధే
తుమత్పక్షరూప సత్ప్రతిపక్షవ్యాప్తేః॥ సాధ్యాభావాంశేతద్వ్యాప
కతాగ్రహవిశిష్ట తద్వత్తాజ్ఞానత్వేన స్వతన్త్రసాధ్యాభావధర్మికత
ద్వ్యాపకతాగ్రహ విశిష్టతద్వత్తా జ్ఞానసాధారణ్యా నురోధేనా వశ్య
క్లిప్తప్రతిబంధకతయైవోపపత్తేస్తాదృశ విశిష్ట జ్ఞానస్య జ్ఞానవై
శిష్ట్యానవచ్ఛిన్న ప్రతిబంధకతాన్తరేమానాభావాత్ । ఉక్తవిశిష్టే
ఽతిప్రసంగస్తు వివక్షణీయ్యవిశిష్టాన్తరాఘటితత్వవిశేషణేనైవ వార
ణీయః ॥ నచజ్ఞానద్వయసాధారణ ప్రతిబంధకతాయాః ప్రత్యేక
జ్ఞాన విషయవిశిష్టవిషయకత్వమ్ నానతిరిక్తవృత్తిత్వరూపా వచ్ఛేద
కతావత్ ; తథాచదర్శితవిశిష్టఘటకస్య ప్రత్యేకజ్ఞానవిషయస్య న
నిరుక్త విశిష్టాన్తరాత్మకతేతి నిరుక్తవిశిష్టాన్తరాఘటితత్వముక్తవిశిష్ట
స్యాక్షతమేవేతివాచ్యమ్ । వక్ష్యమాణవిశిష్టాన్త రాఘటితత్వస్య
యాదృశవిశిష్ట విషయకనిశ్చయవిశిష్ట యాదృశవిశిష్టవిషయకనిశ్చ
యత్వమ్, ప్రకృతానుమితి ప్రతిబంధకతానతిరిక్తవృత్తి, తాదృశ
విశిష్టద్వయాఘటితత్వేసతి, యాదృశవిశిష్టవిషయక నిశ్చయత్వమ్
ప్రకృతానుమితి ప్రతిబంధకతానతిరిక్తవృత్తి, తాదృశవిశిష్టాన్తరా
ఘటితత్వరూపతయా ఉక్తవిశిష్టవారణసంభవాత్ ॥

నచైవముక్తసత్ప్రతిపక్షవ్యాప్తిః, తస్యప్రతిహేతువ్యాపక
తావిశిష్ట సాధ్యాభావప్రతిహేతువిశిష్ట పక్షాత్మకనిరుక్త విశిష్టద్వ
యఘటితత్వాదితివాచ్యమ్ । సత్ప్రతిపక్ష ఘటక తాదృశవిశిష్ట
ద్వయవిషయితాభిన్న నిరుక్త విశిష్టద్వయ విషయితాశూన్య ప్రతీ
తివిషయత్వస్యవిశిష్టద్వయాఘటితత్వార్థకత్వాత్ । యత్రసత్ప్ర
తిపక్షప్రసిద్ధిస్తత్రభిన్నాన్తమనుపాదేయమేవ, సాధ్యాదిభేదేనలక్ష

ణభేదాత్ । భ్రమాత్మక జ్ఞానీయ్య విషయితా సాధారణరూపేణైవ
వాప్రతిహేతువ్యాపకతావిశిష్టసాధ్యాభావాదివిషయితోపాదేయా ।
నచదర్శితవిశిష్టస్య సత్ప్రతిపక్షరూపతా నస్వీక్రియతే ; అపితు
హేతుతావచ్ఛేదకాద్యఘటితసాధ్యాభావాభావ వదవృత్తిమత్పక్షా
త్మకవిశిష్టస్యైవ వ్యాపకసామానాధికరణ్యరూప వ్యాప్తి విశిష్టహే
తుమత్పక్షస్యోక్తరీత్యా సంగ్రహే తద్ధర్మ వ్యాపక సాధ్యాభావ
కాలీన తద్ధర్మవిశిష్ట పక్షాదివ్యావృత్తిరప్యశక్యాస్యాదిత్య విశే
షేణ వ్యాపకతా ఘటిత విశిష్టమాత్రస్య లక్ష్యతాయా ఏవ
యుక్తత్వాత్ ॥ తథాచోక్త ప్రయాసమపేక్ష్య జ్ఞానవైశిష్ట్యానవ
చ్ఛిన్న ప్రతిబంధకతానివేశనమేవౌచిత మితివాచ్యమ్ । ఏవమ
పి ప్రకృతహేతునిష్ఠ సాధ్యవ్యాపకీభూతాభావప్రతియోగిత్వఘటిత
స్య మతభేదేన అసాధారణ్య విరోధరూపస్యవిషయతాయాః పక్ష
ధర్మిక ప్రకృతహేతుమత్తా జ్ఞానవైశిష్ట్యావచ్ఛిన్న ప్రతిబంధక
తాయామేవా వచ్ఛేదకత్వాత్ । ప్రతిబన్ధకతాయాం జ్ఞానవైశి
ష్ట్యానవచ్ఛిన్నత్వ నివేశాసంభవాత్ । దర్శితాతిప్రసఙ్గవారణాయ
చ నిరుక్తవిశిష్టద్వయా ఘటితత్వస్యైవ నివేశనీయత్వాత్ ॥ నచప
క్షవృత్తిత్వవిశేషితమ్ ప్రకృతహేతునిష్ఠ సాధ్యవ్యాపకీభూతాభావ
ప్రతియోగిత్వమేవా సాధారణ్యాదిరూపం వాచ్యమ్, పక్షవృత్తిత్వా
ఘటిత విశిష్టవిషయతాయా అప్రతిబంధకజ్ఞాన సాధారణతయా
ప్రతిబంధకతా నవచ్ఛేదకత్వాత్తాదృశస్యా సాధారణ్యాదేః పక్షవృ
త్తిత్వ విశిష్టప్రకృతహేతు సాధ్యవ్యాపకాభావ ప్రతియోగిత్వ
విశిష్ట ప్రకృతహేతురూప నిరుక్తవిశిష్ట ద్వయఘటితతయా నిరు
క్త విశిష్టద్వయాఘటితత్వనివేశోపి నసంభవతీతివాచ్యమ్ । పక్ష
వృత్తిత్వాఘటిత విశిష్టస్యైవా సాధారణ్యరూపతాయా విరోధో
పి ఫలతః ప్రతిరోధకవ, తదన్యత్వేనవా విరోధివిశేషణీయమితి ప

స్యైకి [illegible] మాత్ర ప్రతిబన్ధకపదవిషయతేః ॥ విశేషణయ్యాదితా న్యూనత్వవి
[illegible] వ్యాఖ్యాన్యానసనే సంహా [illegible] యోగ్యత్వాత్ ॥ నన్వనతిరిక్త వృత్తి
త్వాహాహా నచ్ఛేదకత్వసనే నే వ్యభిచారాది ఘటిత సదాభావ వి
శేషత్వవ్యాప్తి ప్రతిష్వయకత్వాన్యా ప్రతిబన్ధకతా నతిరిక్తవృత్తి
త్వాదితి చేత్ ॥ విశేషణయ్యాత్వేతి ॥ తాదృశలక్షణమిత్ శేష ॥
తాదృశ విశిష్టేతి ॥ అనుమితి ప్రతిబన్ధకతాయా [illegible] ప్రమాణా
చ్ఛిన్న విషయకత్వ మనచ్ఛేదకమ [illegible] నచ్ఛిన్నత్వాదినాః ॥
వ్యభిచారత్వస్య నచ్ఛిన్నత్వ వ్యభిచారత్వా [illegible] తాదృశ
హాహా నచ్ఛిన్నఘటితత్వాత్ సంభవ ఇత్యేతః ॥ అస్తూత్యేతి ॥ న్యా
నచ్ఛిన్నా విషయక ప్రతీతి విషయతా నచ్ఛేదకానచ్ఛిన్నాభావ
వ; [illegible] వ్యభిచారా [illegible] యత్వవిశిష్ట † వ్యభిచారత్వాన్య
నచ్ఛిన్నత్వేవిశేషతేః ॥ తదఘటితత్వేన [illegible] విషయక ప్రతీతి విషయ
త్వేన; [illegible] నుమితి ప్రతిబన్ధకతా [illegible] తాదృశ [illegible] నచ్ఛిన్న
విషయకత్వేన నచ్ఛేదకత్వాన్య [illegible] నచ్ఛిన్నా విషయక ప్ర
తీతి విషయతా నచ్ఛేదక [illegible] నచ్ఛిన్నా విషయక ప్రతీతి విషయతా
నచ్ఛేదకం యత్ [illegible] ॥ యత్ప్రమాణాన
చ్ఛిన్న [illegible] ॥ భవతిహి
వ్యభిచారత్వస్య నచ్ఛిన్నా విషయక ప్రతీతి విషయతా నచ్ఛేదకే
[illegible] నచ్ఛిన్నా విషయక ప్రతీతి విషయ
తా నచ్ఛేదకం వ్యభిచారత్వ [illegible] నచ్ఛిన్న [illegible]
ప్రమేయత్వవిశిష్ట వ్యభిచారత్వ [illegible] నచ్ఛిన్నా విషయక ప్రతీతి
విషయతా నచ్ఛేదక వ్యభిచారత్వస్య నచ్ఛిన్నా విషయక ప్రతీతి
విషయతా నచ్ఛేదకత్వ [illegible] నచ్ఛిన్న [illegible] ఇతి ప్రసంగ
ఇతి ; ప్రమేయత్వ విశిష్ట వ్యభిచార [illegible] ప్రమేయత్వాదినా

† [illegible] వ్యభిచార [illegible]

ష్టాన్తరాఘటితత్వేన;

వ్యభిచారత్వాద్యవచ్ఛిన్నా విషయకప్రతీతి విషయత్వాత్తద్దోష
స్యాదత స్తాదృశరూపాశ్రయం ధర్మిణం తదవచ్ఛిన్నావిషయ
క ప్రతీతివిషయత్వేనావిశేష్య స్వమేవ తాదృశ విషయతావచ్ఛేద
కత్వేనవిశేషితమ్; మేయత్వవిశిష్టవ్యభిచారత్వాద్యాశ్రయావిషయ
కత్వస్య వ్యభిచారత్వాద్యవచ్ఛిన్న విషయకప్రతీతౌ దుర్ఘటత
యా తద్దోషః ; అత స్స్వాశ్రయావిషయకత్వం పరిత్యజ్యస్వావచ్ఛి
న్నా విషయకత్వనివేశః । స్వావచ్ఛిన్నా విషయకప్రతీతి విషయ
వృత్తిత్వస్య తాదృశధర్మవిశేషణత్వే వ్యభిచారత్వా దేరపిప్రమే
యత్వాదినావ్యభిచారత్వాద్యవచ్ఛిన్నా విషయకప్రతీతివిషయేవ్యభి
చారాదౌవర్తమానత్వాదసంభవఇత్యతస్తా దృశవిషయతావచ్ఛేద
కత్వేనధర్మోవిశేషితః॥ ప్రమేయంగగనవద్వాచ్యత్వాది త్యాదా
వ్యభిచారత్వాద్యవచ్ఛిన్నావిషయకప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకం య
ద్గగనాభావవన్మేయత్వాది, తదాశ్రయావిషయక ప్రతీత్యప్రసిద్ధ్యావ్య
భిచారాదౌతాదృశప్రతీతివిషయత్వస్యదురుపపాదతయా ఽవ్యాప్తిర
త స్తదవచ్ఛిన్నావిషయకత్వనివేశః॥ అత్రచతాదృశవిశిష్టాన్తరా విష
యకప్రతీతి విషయతావచ్ఛేదకత్వస్య దోషతావచ్ఛేదక ధర్మవి
శేషణతాపేక్షయా జ్ఞానస్యేత్యత్ర జ్ఞానపదార్థే తాదృశ విశిష్టాన్త
రావిషయకత్వనివేశఏవోచితః; ఏవంచనిష్కృష్ట వక్ష్యమాణకల్పే
యద్విషయక నిశ్చయస్యేత్యత్రనిశ్చయఏవ తన్నివేశ్యంలాఘవాది
త్యవధేయమ్ ॥ అథధూమవ్యభిచారివహ్నిమాన్ ధూమవాన్ వ
హ్నేరిత్యాదౌ బాధాదేర్వ్యభిచారాదిఘటితతయా తత్రావ్యా
ప్తిః । నచయద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయకత్వం స్వావచ్ఛిన్నవిషయక
త్వావచ్ఛిన్న ప్రతిబంధకతాసామాన్యా వచ్ఛేదకం, తాదృశ ¶వి

¶ పా. రూపాన్తరావచ్ఛిన్నాఘటితత్వస్య.

శిష్టాన్తరాఘటితత్వస్య వివక్షితత్వాన్న దోషః; వ్యభిచారస్యోక్త బాధవిషయకత్వాన్యూనవృత్తి వ్యాప్తిజ్ఞాన ప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదక విషయతాకత్వేపి తాదృశప్రతిబంధకతా సామాన్యాన్తర్గతాసు మితి ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదక విషయితాకత్వవిరహేణ†తద్ఘటితత్వ స్యాకిఞ్చిత్కరత్వాదితివాచ్యమ్ । వ్యభిచారత్వాదిరూప స్వావచ్ఛి న్నవిషయతాకత్వావచ్ఛిన్న ప్రతిబంధికతా సామాన్యావచ్ఛేదకవి షయితా నిరూపకతావచ్ఛేదకస్య తదవచ్ఛిన్నావిషయక ప్రతీతివి షయతావచ్ఛేదకస్యాప్రసిద్ధ్యా ఽసంభవాత్, వ్యభిచారత్వమేయ త్వవిశిష్ట వ్యభిచారత్వాదేరేవ తథావిధవిషయతా నిరూపకతావ చ్ఛేదకత్వాత్ । తస్యచవ్యభిచారత్వాద్యవచ్ఛిన్నా విషయకప్రతీతివి షయతా వచ్ఛేదకత్వాభావాత్ । నచస్వావచ్ఛిన్న విషయకత్వా వచ్ఛిన్న ప్రతిబంధకతాసామాన్యావచ్ఛేదక విషయతానిరూపకతా వచ్ఛేదకగ కశ్చిత్స్వావచ్ఛిన్నావిషయక ప్రతీతివిషయతావచ్ఛేద కోయస్యఏవంభూతంయద్యత్స్వం ప్రమేయత్వవిశిష్టవ్యభిచారత్వాది, తదవచ్ఛిన్నావిషయక ప్రతీతివిషయతా వచ్ఛేదకత్వస్య వివక్షిత త్వా న్నదోషఇతివాచ్యమ్; తథాసతి, ధూమవ్యభిచారివహ్ని మాన్ ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదౌ బాధత్వాద్యవచ్ఛిన్న ఘట కతావచ్ఛేదకస్య ధూమవ్యభిచారివహ్నిమత్వాదే స్స్వావచ్ఛిన్నా విషయకప్రతీతి విషయతావచ్ఛేదకీభూత స్వావచ్ఛిన్నవిషయకత్వా వచ్ఛిన్న ప్రతిబంధకతా సామాన్యావచ్ఛేదక విషయతా నిరూపక తావచ్ఛేదక వ్యభిచారత్వకత్వాదవ్యాప్తేర్దుర్వారత్వాత్ । నచ స్వావచ్ఛిన్నవిషయకత్వావచ్ఛిన్న ప్రతిబంధకతాసామాన్యావచ్ఛేద కీభూత యత్కిఞ్చిద్విషయిత్వం యాదృశయాదృశ ధర్మావచ్ఛి న్నానిరూపితం, తాదృశతాదృశధర్మా వచ్ఛిన్నావిషయకప్రతీతి

† పా. ఉక్తబాధస్యతద్ఘటితత్వేపినిరుక్తవిశిష్టాన్తరాఘటితత్వాక్షతేరితివాచ్యం

విషయతావచ్ఛేదకం యత్స్వమ్, తద్రూపావచ్ఛిన్నత్వమేవ సము
దితలక్షణార్థః ॥ మేయత్వవిశిష్ట వ్యభిచారత్వాద్యవచ్ఛిన్న విష
యకత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతాసామాన్యావచ్ఛేదకీభూతాయా శ్శు
ద్ధవ్యభిచారత్వాద్యవచ్ఛిన్న నిరూపితవిషయితాయా మేయత్వవిశి
ష్టవ్యభిచారత్వాద్యవచ్ఛిన్నా నిరూపితత్వేన తదవచ్ఛిన్నా విషయక
ప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకత్వస్య స్వస్మిన్నసత్వేనమేయత్వ విశిష్టవ్య
భిచారత్వాదేస్స్వపదేనోపాదాతుమశక్యత్వాత్, వ్యభిచారత్వాదివి
శిష్టవిషయకత్వావచ్ఛిన్న ప్రతిబంధకతాసామాన్యావచ్ఛేదికాయా ఏ
కస్యా అపివ్యభిచారత్వాది విశిష్టానిరూపితత్వాసంభవాత్తాదృశవిష
యతాయాః, యాదృశధర్మవిశిష్టానిరూపితత్వమ్, ఘటత్వమేయత్వవి
శిష్టవ్యభిచారత్వాదేరేవ తాదృశత్వాత్ తదవచ్ఛిన్నావిషయక ప్ర
తీతి విషయతా వచ్ఛేదకతయా వ్యభిచారత్వాదేస్స్వపదేనోపా
తుం,శక్యత్వాచ్చనకశ్చిద్దోషః ॥ అథవా, యద్ధర్మావచ్ఛిన్న విష
యకత్వావచ్ఛిన్న ప్రతిబంధకతాసామాన్యావచ్ఛేదకీ భూతవిష
యితాత్వమ్ యద్ధర్మావచ్ఛిన్న నిరూపితత్వవ్యాప్యమ్, తద్ధర్మ
వత్త్వమేవసముదితార్థ ఇతి వాచ్యమ్, బాధవిశిష్ట వ్యభిచారత్వా
వచ్ఛిన్నేఽతిప్రసంగాత్ । తాదృశధర్మావచ్ఛిన్న విషయకత్వా
వచ్ఛిన్న బాధజ్ఞానప్రతిబంధకతా యాం కేవల వ్యభిచార విషయి
తాయా స్తాదృశవ్యభిచారజ్ఞాన ప్రతిబంధకతాయాఞ్చ కేవలబాధ
విషయితాయా అనవచ్ఛేదకత్వేన బాధవిశిష్టవ్యభిచారత్వాద్య వ
చ్ఛిన్న విషయితాయాఏవ తథావిధప్రతిబన్ధకతా సామాన్యావచ్ఛే
దకత్వం తస్యాస్తాదృశధర్మ విశిష్టనిరూపితత్వాత్, ప్రథమక
ల్పే స్వపదేన చరమకల్పేయత్పదేన తస్యోపాదానసంభవాత్ ॥ అ
థవహ్న్యభావాది ధర్మితావచ్ఛేదకక వహ్న్యాది ప్రకారకబు
ద్ధేరివ ధూమవ్యభిచారవిశిష్టవహ్న్యాదిధర్మితావచ్ఛేదకకస్యధూ

మవ్యాప్యతయా వహ్న్యాది ప్రకారకగ్రహస్యానాహార్యస్యా సంభ
వేన తాదృశపక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నపక్షకసమూహాలంబనాను
మితేరప్రసిద్ధ్యా తాదృశానుమితిప్రతిబన్ధకతాఘటిత యథాశ్రు
తలక్షణస్య తద్రూపావచ్ఛిన్న పక్షక వహ్న్యాదిహేతుకదోషావ్యా
ప్తింస్వయమేవవక్ష్యతీతితద్వారణాయసోయంవృథేతిచేద్భవతు తావ
దేవం. తథాపి విశేషగుణవద్భిన్నో ఘటో గుణసామాన్యవద్భిన్న
ఇత్యాదావదర్శిత సమూహాలంబనానుమితి ప్రసిద్ధ్యా విశేషగుణవ
ద్ఘటాదిరూపాశ్రయాసిద్ధేర్గుణవద్ఘటాదిరూపబాధ ఘటితాయా
స్సంగ్రహ ఆవశ్యకః, యదిచతత్రఘటత్వావచ్ఛేదేనగుణవత్త్వమేవ
బాధః, ఆశ్రయాసిద్ధిస్తు ఘటత్వసామానాధికరణ్యేన ఘటత్వావచ్ఛే
దేనవా విశేషగుణవత్త్వం, తస్యాశ్చ గుణత్వరూప సామాన్యధ
ర్మావచ్ఛిన్న ఘటత్వవ్యాపకతాఘటితోక్త బాధస్య నప్రవేశః,
విశేషగుణత్వేన ఘటత్వ వ్యాపకతాయాస్తత్ర ప్రవేశేపి సామా
న్యరూపేణ వ్యాపకతాయాస్తదనన్తర్భావాదితి నతాదృశాసిద్ధ్య
సఙ్గ్రహ ఇత్యుచ్యతే, తదావిశేషగుణాభావవాన్ద్వితీయక్షణావచ్ఛి
న్నఘటో గుణసామాన్యాభావవానిత్యాదౌ ద్వితీయక్షణావచ్ఛి
న్నే ఘటే విశేషగుణవత్త్వరూపాశ్రయాసిద్ధౌ తదవచ్ఛిన్నే ఘటే
గుణవత్త్వరూప బాధప్రవేశావశ్యకత్వాత్, యథాశ్రుతలక్షణే
చ తత్సఙ్గ్రహస్యావశ్యకతయా ఉక్తవిశేషణదానానుపపత్తిః॥ * వ
స్తుతస్త్వత్ర వదన్తీత్యాది నిష్కృష్టకల్పేపి ప్రమేయత్వ విశిష్టవ్య
భిచారాదివారణాయ విశిష్టాన్తరాఘటితత్వస్య నివేశనీయతయా
తన్మతే దర్శితబాధాద్యసఙ్గ్రహాదోషఏవ. ఏతేన స్వావచ్ఛిన్న
నిరూపిత విషయకత్వావచ్ఛిన్న యత్కిఞ్చిత్ప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేద
కవిషయితాక విశిష్టనిరూపిత విషయితాత్వవ్యాపక స్వావచ్ఛిన్న
నిరూప్యతాకధర్మవత్త్వమ్ సముదితలక్షణార్థః; మేయత్వ విశి

ష్టవ్యభిచారత్వాదికస్యైతాదృశంస్వం ,తదవచ్ఛిన్న విషయకత్వా
వచ్ఛిన్న ప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదకవిషయితాక శుద్ధవ్యభిచారాది వి
షయితాత్వస్య తదవచ్ఛిన్న నిరూపితత్వావ్యాప్యత్వాత్ ఉక్తస్థ
లే విశేషగుణవిశిష్ట ఘటాదిరూపాశ్రయాసిద్ధ్యాది విషయకత్వావ
చ్ఛిన్నవిశిష్ట పక్షగ్రహాదినిరూపిత యత్కిఞ్చిత్ప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేద
కవిషయితాక విశిష్టనిరూపిత విషయితాత్వస్య తాదృశాశ్రయా
సిద్ధ్యాది నిరూపితత్వవ్యాప్యత్వా త్తత్రలక్షణసమన్వయః; ప్రతిబన్ధ
కతాయాంయావత్త్వానివేశాన్నోక్తరీత్యా బాధ విశిష్టవ్యభిచారా
దావతిప్రసఙ్గః॥స్వావచ్ఛిన్నానిరూపితవిశిష్టవిషయితానవచ్ఛిన్నప్రతి
బన్ధకతావచ్ఛేదకస్వావచ్ఛిన్నవిషయితాకో యోధర్మ స్తద్వత్త్వం
వాసముదితలక్షణార్థః॥మేయత్వవిశిష్ట వ్యభిచారత్వాదికస్యైతా
దృశంస్వమ్, తదవచ్ఛిన్నా నిరూపిత శుద్ధవ్యభిచారత్వాద్య వచ్ఛి
న్నవిషయిత్వా వచ్ఛిన్నాయామేవ ప్రతిబన్ధకతా యాన్తదవ
చ్ఛిన్న విషయతాయా అవచ్ఛేదకత్వాత్ । ఉక్తస్థలేచాశ్రయా
సిద్ధివిషయకత్వస్య తదనిరూపితబాధాదివిషయితానవచ్ఛిన్నా,యా
విశిష్ట పక్షగ్రహప్రతిబంన్ధకతా తదవచ్ఛేదకత్వా ల్లక్షణసమన్వ
య ఇతిపరాస్తం * యద్విషయక నిశ్చయస్య విరోధి విషయితా
ప్రయుక్త ఇత్యాదినిష్కృష్టకల్పే ఽనుమితి ప్రతిబన్ధకతాయా
అఘటకత్వాత్, ప్రతిబన్ధకతాయాం విశిష్టాన్తర విషయకత్వాన
వచ్ఛిన్నత్వ విశేషణదానస్యా సంభవేన యత్పదార్థస్యైవతా
దృశపదార్థాన్తరా ఘటితత్వేన విశేషణీయ్యతయోక్త బాధా
వ్యాప్తేర పరిహార్యత్వాత్ ॥ * అత్రకేచిత్ * స్వసజాతీయ్యపదా
ర్థాన్తరా ఘటితత్వమేవ యత్పదార్థే విశేషణందేయమ్, సా
జాత్యఞ్చ హేత్వాభాస విభాజకరూపేణ, తచ్చరూపంబాధత్వ వ్య
భిచారత్వాది, తేనరూపేణ వ్యభిచారాదేర్న బాధాది సాజాత్యమి

తి వ్యభిచారాదిఘటితబాధాదౌనావ్యాప్తిః.నచైవంయద్విషయకని
శ్చయస్య విరోధివిషయితా ప్రయుక్తోభయాభావస్తత్త్వమిత్యత్ర
విరోధివిషయితా ప్రయుక్తత్వదళస్య వైయర్థ్యమ్; ఘటాదే
స్తాదృశరూపేణ సజాతీయాప్రసిద్ధ్యైవ నాతిప్రసఙ్గ ఇతివాచ్యమ్।
స్వసజాతీయ్య విశిష్టాన్తర ఘటితంయత్స్వంతదవిషయక ప్రతీతివిష
యత్వస్య వివక్షయా ఽనుయోగినిస్వత్వాన్తర్భావేన పదార్థా
న్తరేష్వతి ప్రసఙ్గవారకతయా తద్దళసార్థక్యాత్ ॥ నచవ్యభిచా
రవిశిష్టమేయత్వాదే ర్హేత్వాభాసత్వ విరహాద్ధేత్వాభాస విభా
జకరూపేణ సజాతీయ్యాప్రసిద్ధ్యా తస్యస్వపదేనో పాదాతుమశక్య
త్వాన్మేయత్వ విశిష్ట వ్యభిచారత్వాదికమేవస్వపదేనోపాదేయమ్;
తస్యశుద్ధవ్యభిచారాద్య భిన్నతయావ్యభిచారత్వాది రూపహే
త్వాభాస విభాజకరూపేణ తత్సజాతీయ్య ప్రసిద్ధేరితితదవిషయక
ప్రతీతివిషయత్వస్య వ్యభిచార విశిష్ట మేయత్వాదావసత్త్వాత్త
త్రాతి ప్రసఙ్గఇతివాచ్యమ్; విశిష్టాన్తరా ఘటితత్వేనా ఘటి
తస్య విశిష్టసాధ్య సాధనగ్రహా విరోధిజ్ఞాన నిష్ఠ విషయితా
సంబంధేన వ్యాప్తిగ్రహప్రతి బన్ధకతానతిరిక్త వృత్తిత్వాదిరూప
స్య వ్యభిచారాది విభాజకస్యాత్రనివేశా త్తాదృశ రూపస్యచ
వ్యభిచార విశిష్టమేయత్వాదిసాధారణత్వాదిత్యాహుః॥ * తన్న;
"అనుయోగిని స్వత్వాన్తర్భావేన లక్షణకరణే" వ్యభిచారాది
ఘటితబాధాదావపి విశిష్టాన్తరాఘటితత్వా ఘటితవ్యభిచారత్వా
ది సత్త్వేనతద్ఘటక వ్యభిచారాదే ర్వ్యభిచారత్వాదినా తత్సజాతీ
య్యతయా తత్సఙ్గ్రహానుపపత్తేః॥ (అత్రేదంబోధ్యమ్; ప్రతియోగి
నిస్వత్వాంతర్భావేన తాదృశలక్షణకరణేపి వ్యభిచార ఘటితబా
ధాదావవ్యాప్తి వారణమశక్యమేవ; తత్రస్వసజాతీయ్య విశిష్టాన్తర
ఘటితంయత్స్వం, ధూమవ్యభిచారివహ్నిమత్త్వం, తదఘటితత్వస్య

తేన మేయత్వవిశిష్టేవ్యభిచారాదౌ నాతిప్రసఙ్గః ॥ ఏవంచ పక్షత
తద్ఘటిత బాధాదావసత్త్వాత్; యదిచతదఘటితత్వంతదపర్యాప్తి
విషయతాపర్యాప్త్యధికరణత్వంతచ్చసుఘటమేవ, ఏకదేశాపర్యా
ప్తివిషయతాయాస్సముదాయపర్యాప్తేరిత్యుచ్యతే, తదావ్యా
ప్తిర్దుర్వారైవ;నిరుక్త వ్యభిచారత్వేనసజాతీయ్యవిశిష్టాన్తర ఘటి
తంయత్స్వంతాదృశబాధఏవ,తదపర్యాప్తవిషయతాయాస్తత్రాభా
వాత్)నచస్వవృత్తియావద్ధేత్వాభాస విభాజకరూపేణసాజాత్యంవివ
క్షణీయ్యం; తథాచబాధఘటకవ్యభిచారాదౌ బాధత్వాద్యసత్వా
త్తత్రనబాధాదిసజాతీయ్యత్వమత స్తత్సంగ్రహాసంభవఇతివాచ్యమ్।
ఏవంసతిబాధవిశిష్ట వ్యభిచారాదౌస్వవృత్తి బాధత్వవ్యభిచారత్వాది
యావద్ధర్మేణ సజాతీయ్యవిశిష్టాన్తరస్యవ్యభిచారవిశిష్టబాధాదేరప్ర
సిద్ధావపితద్ఘటితత్వాసత్వేనాతివ్యాప్తేస్తస్మాద్వ్యభిచారాదిఘటితబా
ధాదేస్సంగ్రహాయాగ్రే దర్శనీయ్యఏవాదరణీయ్యః * మేయత్వవి
శిష్టవ్యభిచారాదౌ, తాదృశవ్యభిచారత్వాద్యవచ్ఛిన్నే*నాతిప్రసఙ్గః,
నదోషవ్యవహారప్రసఙ్గః;అత్రమేయత్వవిశిష్టవ్యభిచారోదోషఇతివ్య
వహారాభావాన్నేష్టాపత్తిస్సంభవతి ॥ నచవిశిష్టవ్యభిచారాదేశ్శుద్ధ
వ్యభిచారత్వాదినా దోషత్వస్యాక్షతతయా ఉక్తవిశేషణదానేపి
తాదృశవ్యవహారాపత్తి ర్దుర్వారైవేతి, అత్రేష్టాపత్తౌచవ్యర్థ
విశేషణమితివాచ్యమ్। దోషాదిపదస్యనిరుక్తవిశేషణావచ్ఛిన్నాను
మితి ప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదకస్వావచ్ఛిన్న నిరూపితవిషయితాకత్వే
నాన్వయితావచ్ఛేదకధర్మబోధకతాయా వ్యుత్పన్నతయా ప్రకృ
తేచమేయత్వ విశిష్టవ్యభిచారత్వాది రూపస్యాన్వయితా వచ్ఛేదక
స్యోక్తవిశేషణవిరహేణాతిప్రసంగాభావాదితి హృదయమ్॥

నన్వాశ్రయాసిద్ధ్యాదిస్థలే పక్షతావచ్ఛేదకాభావవత్పక్షక
త్వాదికమేవదోష, స్తస్యైవహేతునిష్ఠతయా హేతోర్దుష్టవ్యవ

వచ్ఛేదకాది విరహవిశిష్టః పక్షః, పక్షనిష్ఠస్తద్విరహో వా, సాధ్యా
భావవద్వృత్తిసాధనం సాధన వద్వృత్తి సాధ్యాభావో వా, హే
తుదోషః । యేన కేనాపి సంబన్ధేన తద్వాంశ్చ ప్రకృతో హేతుదుర్

హారనిర్వాహకత్వాత్; తాదృశధర్మస్య చ తాదృశాభావవత్ప
క్షాదిరూపతాదృశ విశిష్టాన్తర్ఘటితతయా ఽవ్యాప్తిరిత్యత ఆహ *
ఏవం చేతి * తాదృశవిశేషణదానే చేత్యర్థః * పక్షతావచ్ఛేదకా
దీతి * ఆదిపదాత్సాధ్యాదిపరిగ్రహః । పర్వతాది ధర్మికకాంచ
నమయత్వాదివిశిష్టబుద్ధౌ పర్వతగకాంచనమయత్వాభావవా ని
త్యాదిధర్మివిశేష్యక నిశ్చయస్యేవ పర్వతే కాఞ్చనమయత్వనా
స్తీత్యాది ధర్మివిశేషణక నిశ్చయస్యాపి విరోధిత్వమానుభవికమ
తస్తద్విషయస్యాపి దోషత్వమాహ * పక్షనిష్ఠ ఇతి * ఆధేయతా
సంబంధేన పక్షవిశిష్ట ఇత్యర్థః; వాకారస్సముచ్చయే ఏవమగ్రేపి * సా
ధనవద్వృత్తిసాధ్యాభావ ఇతి * సాధనధర్మికసాధ్యాభావవద్వృత్తి
త్వప్రకారకం జ్ఞానం సాధనధర్మికవ్యాప్తిజ్ఞానే ప్రతిబన్ధకం, సాధ
నవతి సాధ్యాభావ ఇతి జ్ఞానేపి సాధనే సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వం తు
ల్యవిత్తివేద్యతయా నియమతో భాసత ఇతి తదపి వ్యాప్తిజ్ఞాన ప్రతిబ
న్ధకమితి మతాభిప్రాయేణ । సాధనవతి సాధ్యాభావ ఇతి జ్ఞానస్యాస
మాన విశేష్యకస్యాపి మణిమన్త్రాదిన్యాయేన ప్రతిబన్ధకత్వమితి
ప్రాచీనమతాభిప్రాయేణైవేదమ్ ॥ * దోష ఇతి * న తు పక్షతావ
చ్ఛేదకాభావవత్పక్షకత్వాదిరితి శేషః । తథా చాలక్ష్యత్వాన్న త
త్రావ్యాప్తిరితి భావః ॥

నను పక్షతావచ్ఛేదకాభావవత్పక్షాదీనాం హేత్వవృత్తిత్వా
త్కథం ¶ హేతౌ తతో దుష్టతావ్యవహార ఇత్యత ఆహ * యేన కేనాపి

¶ పా. హేతోర్దుష్టతా.

తి * ఏకజ్ఞానవిషయత్వాదినేత్యాదిః * తద్వాన్, తదవచ్ఛిన్నః; * దుష్టః , దుష్టపదప్రతిపాద్యః; తథాచ హేతోస్తాదృశదోషానధికరణత్వేపినక్షతిః దుష్టఇత్యాదౌ సామాన్యత స్సంబంధిన ఏవనిష్ఠార్థకత్వాత్; ఏవంచైకజ్ఞానవిషయత్వాదినా వహ్న్యభావవద్ధ్రదాదిరూప దోషస్యధూమాదౌ † సత్త్వేపి పర్వతాదౌ వహ్న్యాదిసాధనేతస్యదుష్టతా వ్యవహారవిషయతాయాః, తద్రూపావచ్ఛిన్నపక్షసాధ్యహేతువాచకపదసమభివ్యాహారస్థలే దుష్టపదస్యతద్రూపావచ్ఛిన్నపక్షసాధ్యహేతుకానుమితి ప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదకస్వావచ్ఛిన్ననిరూపిత విషయితాకధర్మావచ్ఛిన్న సంబన్ధిబోధకత్వవ్యుత్పత్త్యాపూర్వవద్వారణేపి, పూర్వవదేవవహ్నినాధూమసాధనే రాసభో దుష్ట ఇతివ్యవహారోనిరుక్త దోషమాత్రస్య దుష్టతావ్యవహార విషయతావచ్ఛేదకత్వే దుర్వారఇతి ప్రకృత హేతుతావచ్ఛేదక విశిష్ట సంబంధో నిష్ఠార్థతావచ్ఛేదకోవాచ్యః ॥ ఏతల్లాభాయైవ*ప్రకృతో హేతురిత్యుక్తం॥హ్రదేవహ్నే స్సాధనేధూమో దుష్టఇత్యత్రహ్రదత్వావచ్ఛిన్నపక్షకవహ్నిత్వావచ్ఛిన్నసాధ్యకధూమత్వావచ్ఛిన్నహేతుకానుమితి ప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదకస్వా వచ్ఛిన్న ¶విషయితాక ధర్మవిశిష్ట సమ్బన్ధీధూమ ఇత్యన్వయబోధః । తత్రప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదకస్వావచ్ఛిన్న విషయితాకధర్మవిశిష్ట ఏవ దుష్టశబ్దార్థః । సాధనపదం, లక్షణయాధూమత్వావచ్ఛిన్న హేతుకానుమితిపరమ్ । తత్రహ్రదఇతి సప్తమ్యన్తార్థహ్రదత్వావచ్ఛిన్న పక్షకత్వస్యవహ్నేరితి షష్ఠ్యన్తార్థస్యవహ్నిత్వావచ్ఛిన్న సాధ్యకత్వస్యచాన్వయః, తాదృశానుమిత్యన్వితసప్తమ్యర్థ నిరూపితత్వస్య దుష్టధాత్వర్థైకదేశే ప్రతిబన్ధకత్వేఽన్వయః, ఏవఞ్చపర్వతే వహ్నే

† పా. సత్త్వేన.

¶ పా. నిరూపితవిషయితాక.

ష్టః ॥ యాదృశధర్మిణి యాదృశధర్మవత్తాజ్ఞానం ప్రతిబన్ధకం
తస్యధర్మిణ స్తాదృశధర్మవత్త్వం హేతుదోష ఇత్యపికశ్చిత్ ॥

స్సాధనే ధూమో దుష్టఇత్యత్ర పర్వతత్వావచ్ఛిన్న పక్షక వహ్ని
త్వావచ్ఛిన్న సాధ్యకధూమత్వావచ్ఛిన్న హేతుకానుమితి ప్రతిబన్ధ
కతావచ్ఛేదక స్వావచ్ఛిన్న నిరూపితవిషయితాకధర్మ విశిష్టస
మ్బన్ధీ ధూమఇత్యేవ ప్రతీయ్యతే తాదృశస్యధర్మశ్చాప్రసిద్ధ ఏవేతి
నతథావ్యవహారః । పక్షవిశేషాదికమన న్తర్భావ్యధూమోదుష్ట ఇ
త్యాది వ్యవహారస్తు ఇష్యత ఏవేతిదిక్॥ సాధననిష్ఠసాధ్యాభావ వ
ద్వృత్తిత్వాదేరేవ వ్యభిచారతయాప్రసిద్ధిర్నతుతద్విశిష్టసాధనాదే
రతోనతస్యదోషత్వమితికశ్చిదాహ; వ్యాచష్టేపిచలక్షణమన్యథైవా
న్యథాఽతి ప్రసఙ్గాత్ । తాదృశవ్యాఖ్యాముపన్యస్యతి * యాదృశే
తి యద్రూపావచ్ఛిన్నేత్యర్థః * జ్ఞానం * జ్ఞానత్వావచ్ఛిన్నేత్య
ర్థకం * తస్యధర్మిణః * తద్ధర్మావచ్ఛిన్నస్య, తేనసంబంధేనే
తిశేషః * తాదృశధర్మవత్త్వం, తద్రూపావచ్ఛిన్నవత్త్వం; సాధ
నాది విశేషణకసాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వాదివిశేష్యకజ్ఞానస్య వ్యా
ప్త్యాదిజ్ఞాన ప్రతిబన్ధకత్వేపి సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వాదే రాధేయ
తాసంబన్ధేన సాధనీయ్యత్వాదికన్నదోషః । సాధనాదే స్సాధ్యాభా
వవద్వృత్తిత్వ ధర్మతావిరహాత్ । అత్రాప్యవచ్ఛేదకత్వం పూ
ర్వవత్, నతుస్వరూపసంబన్ధవిశేషః; పక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న
నిష్ఠ కేవలాభావత్వావచ్ఛిన్నవత్త్వాదావతివ్యాప్తిప్రసఙ్గాత్ । త
దవచ్ఛిన్నధర్మికతద్రూపావచ్ఛిన్నవత్తాజ్ఞానత్వస్యాపి ప్రతిబంధ
కతావచ్ఛేదక కోటిప్రవిష్టత్వాత్ ॥ అవచ్ఛేదకతాపర్యాప్తి విశేష
ణేచ హ్రదత్వాద్యవచ్ఛిన్ననిష్ఠ వహ్న్యభావత్వాద్యవచ్ఛిన్నేఽ
వ్యాప్తిః; యతోవహ్నిత్వాదినాఘటాద్యవగాహినోపి హ్రదోన వ
హ్నిమానిత్యాది నిశ్చయస్య హ్రదోవహ్నిమా నిత్యాద్యనుమితి

---

౧ పా. విశిష్టశ్చ

అథ పర్వతత్వేన పక్షత్వే వహ్నిత్వేన సాధ్యత్వే విశిష్టధూమత్వే

ప్రతిబంధకతయా హ్రదత్వావచ్ఛిన్న విశేష్యక వాస్తవవహ్న్యభా
వత్వావచ్ఛిన్నప్రకారక నిశ్చయత్వేన నప్రతిబంధకత్వ, మపితు
తద్విశేష్యక వహ్నిత్వాద్యవచ్ఛిన్నప్రకారతానిరూపితాభావత్వావ
చ్ఛిన్నప్రకారతాకనిశ్చయత్వేనైవ,అతస్తాదృశమేవరూపమ్ప్రతిబం
ధకతావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యధికరణమ్, నతుహ్రదత్వావచ్ఛిన్నధ
ర్మికవహ్న్యభావత్వాద్యవచ్ఛిన్నప్రకారకనిశ్చయత్వమితి,యద్రూ
పపదేనవహ్న్యభావత్వాద్యుపాదానన్న సంభవతీతిపర్వతోవహ్న్య
భావవానిత్యాదౌ పర్వతత్వాద్యవచ్ఛిన్ననిష్ఠవహ్నిత్వావచ్ఛిన్నవ
త్త్వరూపబాధాదేర సఙ్గ్రహభయేన యద్రూపావచ్ఛిన్నేధర్మిణి
యద్రూపావచ్ఛిన్న ప్రకారతానిరూపిత యద్రూపా వచ్ఛిన్న ప్ర
కారకనిశ్చయత్వేన ప్రతిబంధకతా తద్రూపవిశిష్టే తద్రూపావచ్ఛి
న్న విశేషిత తద్రూపావచ్ఛిన్న వత్త్వందోష ఇతివివక్షాయాఅసం
భవాత్ ; తత్రసాధననిష్ఠ సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వాదేరివసాధ్యా
భావవద్వృత్తి సాధనాదేరపి దోషత్వేక్షతి విరహాత్ ; ఏతావానా
యాసో ఽనర్థ ఇత్యస్వరసః కశ్చిదిత్యనేన సూచితః॥ యథావ్యా
ఖ్యాతే యథాశ్రుతార్థేనిర్వహ్నిః పర్వతోవహ్నిమా నిత్యా
దౌ ప్రకృతపక్షతావచ్ఛేదక విశిష్టవిశేష్యక ప్రకృతసాధ్యతావ
చ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రకారకానుమితేరప్రసిద్ధ్యా ఽవ్యాప్తిర్దర్శ
యిష్యతే। తత్రవిశిష్యపక్షతావచ్ఛేదకాద్యప్రవేశేనా ప్రసిద్ధి రత స్త
న్నివేశన ప్రయోజనమాహ * అథేతి *పర్వతాదేః కాఞ్చనమయ
త్వాదివిరహఇత్యాదౌసర్వత్రనదోష ఇతిసంబధ్యతే। తథాచవిశి
ష్యపక్షతావచ్ఛేదకాద్యప్రవేశేపూర్వోక్తయుక్త్యా ఽసంభవవార
ణాయకిఞ్చిద్ధర్మావచ్ఛిన్నపక్షసాధ్యహేతుకానుమితి సామాన్యప్ర
తిబన్ధకత్వమేవ నివేశ్యమితి పర్వతోవహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యా

నచ హేతుత్వే పర్వతాదేర్గకాఞ్చనమయత్వవిరహో, హ్రదస్యవహ్ని
ధూమశూన్యత్వం, పర్వతస్య మహానసీయవహ్నివిరహిత్వం, మే
యత్వస్య కేవలధూమస్యవా వహ్నివ్యభిచారో, విశిష్టస్య ధూమస్య

దౌపర్వతనిష్ఠకాఞ్చ నమయత్వాభావాదావతివ్యాప్తి, స్తస్యాపి
కాఞ్చనమయత్వాది సహితపర్వతత్వాదిరూప యత్కిఞ్చిద్ధర్మా
వచ్ఛిన్నపక్షసాధ్య హేతుకానుమితి సామాన్యప్రతిబంధక జ్ఞానవిష
యత్వాదితిభావః ॥ ఆదిపదంవస్త్వన్తర సఙ్గ్రాహకం ॥ ప్రకృతా
నుమిత్య విషయపదార్థాభావే ఽతివ్యాప్తింసూచయిత్వా, తద్వి
షయసాధ్యాద్య భావేతాంసూచయతి * హ్రదస్యేతి* హ్రదనిష్ఠం
వహ్నిశూన్యత్వం ధూమశూన్యత్వం చేత్యర్థః । హ్రదాదినిష్ఠాభా
వే తివ్యాప్తిసూచనఞ్చప్రకృతపక్షతా వచ్ఛేదకా వచ్ఛిన్నపక్షక
త్వ రూపసముదాయదలస్యైవానివేశేబోధ్యం ॥* మహానసీయే
తి * మహానసీయవహ్న్యభావౌ మహానసీయధూమాభావ శ్చే
త్యర్థః; తత్రాతివ్యాప్తిసూచనంచ ప్రకృతసాధ్యతా వచ్ఛేదక ప్ర
కృతహేతుతా వచ్ఛేదకయోరనివేశేబోధ్యమ్ ॥ * * * *

ఇదముపలక్షణమ్ ॥ సాధ్యహేత్వోరనివేశేపి జలత్వాభావా
దావతివ్యాప్తిర్బోధ్యా; ప్రకృతహేతుతావచ్ఛేదకా వచ్ఛిన్నహే
తుకత్వానివేశే పక్షధర్మతాజ్ఞానప్రతిబంధకతా మాదాయాతి
ప్రసఙ్గంసూచయిత్వా, వ్యాప్తిజ్ఞాన ప్రతిబన్ధకతా మాదాయాతి
ప్రసఙ్గంసూచయతి * మేయత్వస్యేతి * వహ్నివ్యభిచార ఇత్యనేనా
న్వయః; అత్రాతివ్యాప్తిస్తాదృశ సముదాయదలస్యైవానివేశే బో
ధ్యా॥ ప్రకృతహేతుకత్వం నివేశ్యాప్యేతద్దోషస్యశక్యవారణతయా
హేతుతావచ్ఛేదక నివేశాయాహ * కేవలధూమస్యేతి*వహ్నిశూ
న్యదేశాన్తరవృత్తిధూమవ్యక్తివ్యావర్తక విశేషణానవచ్ఛిన్నస్యే
త్యర్థః ॥ సాధ్యతావచ్ఛేదకానివేశేపూర్వం సాధ్యవత్త్వజ్ఞాన వి

వా పర్వతీయ్యవహ్ని వ్యభిచారో, నదోషః; నవాతత్సమ్బన్ధేన తత్ర తస్య హేతో దుష్టత్వం, అత స్తద్ధర్మావచ్ఛిన్న తత్పక్షక తద్ధర్మావచ్ఛిన్నతత్సాధ్యక తద్ధర్మావచ్ఛిన్న తద్ధేతుకానుమితి ప్రతిబంధకత్వం వాచ్యం। తథాచ నిర్వహ్నిగ పర్వతోవహ్నిమాన్ ప

రోధిన్యతివ్యాప్తిర్దర్శితా, ఇదానీం వ్యాప్తిజ్ఞానవిరోధిన్యతివ్యాప్తిందర్శయతి * విశిష్టధూమస్యవా పర్వతీయ్యవహ్ని వ్యభిచారఇతి * దోషలక్షణఇవదుష్టలక్షణేపి పక్షతావచ్ఛేదకాది నివేశస్యావశ్యకతాం దర్శయతి * నవాతత్సంబన్ధేనేతి * తత్ర పర్వతత్వావచ్ఛిన్నే వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నవహ్నిసాధనే * తస్య, విశిష్టధూమత్వావచ్ఛిన్నస్య; పక్షాదౌ పక్షతావచ్ఛేదకాదేర్యాదృశసంబన్ధేనవిశేషణత్వం యత్రాభిమతం తత్రతత్సంబంధేన తదవచ్ఛిన్నత్వం నివేశ్యమితి సూచయితుం*తత్పక్షకేత్యుక్తమ్; (అన్యథా) పక్షతావచ్ఛేదకాది నివేశే పక్షాది నివేశస్యాప్రయోజకత్వాత్॥*వాచ్యమ్, తద్రూపావచ్ఛిన్న పక్షసాధ్యహేతుక దోషలక్షణే నివేశనీయ్యమ్. *తథాచేతి* నిర్వహ్నిగపర్వతోవహ్నిమానిత్యత్రచ పక్షతావచ్ఛేదకనిర్వహ్నిత్వ విశిష్ట పర్వతే వహ్నివైశిష్ట్యావగాహిత్వ మనుమితేర్నసంభవతి । స్వవిరోధిధర్మ ధర్మితావచ్ఛేదకక స్వప్రకారకానాహార్యజ్ఞానస్యానభ్యుపగమాత్ ॥ పర్వతల్గపర్వతావృత్తివహ్నిమానిత్యత్రచ పర్వతావృత్తిత్వరూపసాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నప్రకారకత్వమనుమితేర్నసంభవతీతి స్వస్మిన్స్వావృత్తిత్వావచ్ఛిన్న ప్రకారకానాహార్యజ్ఞానస్యానుభావికత్వాదేవంపర్వతోవహ్నిమాన్ వహ్నివ్యభిచారిణ ఇత్యత్ర వహ్నివ్యభిచారిత్వరూపహేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నే వహ్నివ్యాప్యత్వవైశిష్ట్యావగాహిత్వమనుమితౌనసంభవతి పూర్వోక్తయుక్తేగ, పర్వతోవహ్నిమాన్ పర్వతావృత్తేరిత్యత్ర పర్వతే పర్వతావృత్తిత్వరూప

వర్తిత్వావృత్తివహ్న్యభావవా తదవ్యభిచారిణగపవర్తిత్వావృత్తేర్వార్థ ధర్మాదిత్యాదౌ నకోపి హేత్వాభాసస్స్యాత్। తాదృశానుమితేర ప్రసిద్ధత్వాదితి॥* అత్రవదంతి; యద్విషయకనిశ్చయస్యవిరోధివిష

---

*హేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న వైశిష్ట్యావగాహిత్వన్నానుమితేస్సంభవతి ఉక్తయుక్తే, రితియథావివక్షితానుమిత్యప్రసిద్ధి ప్రయోజకభేదేన నానాస్థలేఽవ్యాప్తికథనం * నకోపిహేత్వాభాసస్స్యాదితి* తథాచ అపార్థకత్వరూప నిగ్రహస్థానసత్వేన తథాప్రయోక్తు ర్నిగ్రహోపపత్తావపి నిర్వహ్నిత్వేనపర్వతే వహ్నేస్సాధనే, ధూమోదుష్ట ఇత్యాదివ్యవహారోదురుపపాద ఇతిభావః * తాదృశానుమితేః, తథావివక్షితానుమితేః, అప్రసిద్ధత్వాదితి ఆహార్యపరోక్షజ్ఞానానుపగమాదితిభావః॥

శ్రీః

—*అత్రవదన్తికల్పః*—

శ్రీహయవదనాయనమః.

———:0:———

* యద్విషయకనిశ్చయస్యేతి, యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయకనిశ్చయస్యేత్యర్థః; ఉత్తరపదస్యోత్తరకాలీనార్థకతయాతదుత్తరమితిధాతూపస్థాప్యానుమితిరూపక్రియా విశేషణమతోద్వితీయా అగ్రిమకల్పే తాదృశజ్ఞానరూపక్రియా విశేషణం, అత ఏవజ్ఞానపదమపిసార్థకం; తత్పదఞ్చతాదృశనిశ్చయపరామర్శకః; ఉత్తరపదఞ్చావ్యవహితోత్తరార్థకమ్; కాలాధ్వనోరత్యన్తసంయోగ ఇతి ద్వితీయా అధికరణే; (టీ॥అధికరణత్వవాచకఇత్యర్థః)ఉత్తరపదస్యోత్తరకాల పరత్వాదితితు నయుక్తమ్, వ్యాపకతాత్మకాత్యన్తసంయోగస్య ప్రకృతేఽవివక్షితత్వాత్ * అనుమితౌ, అనుమితి సా

మాన్యే;ద్వయోర్వ్యతిరేక ఇతిసంబన్ధః*తత్త్వం, తద్రూపావచ్ఛిన్న
త్వమ్; అత్రచ తజ్జ్ఞానానన్తరజ్ఞాననిష్ఠతాదృశోభయాభావే తజ్జ్ఞా
నీయ్యాయా ఏవవిరోధివిషయితాయాఃప్రయోజకత్వాద్విరోధివిష
యితాయాం తాదృశనిశ్చయీయాయ్యత్వకథనం స్వరూప కీర్తన
మాత్రన్నతు లక్షణఘటకమ్; తథాచ, యద్రూపా వచ్ఛిన్నవిష
యక నిశ్చయావ్య వహితోత్తరానుమితి సామాన్యస్య విరోధివిష
యితా ప్రయుక్తోభయాభావవత్త్వంతాదృశరూపావచ్ఛిన్నత్వందో
షత్వమితి సముదితార్థః ॥ వహ్న్యభావ విశిష్టహ్రదత్వా వచ్ఛి
న్నవిషయక నిశ్చయానన్తరం హ్రదోవహ్నిమా న్వహ్నివ్యాప్య
ధూమవాంశ్చేత్యాకారకానుమితేగ కదాచిదప్య నుత్పత్త్యా ఘటా
ద్యనుమితయ ఏవతాదృశ నిశ్చయావ్యవహితోత్త రానుమితిసా
మాన్యాన్తర్గతా స్తాసుచహ్రదత్వాది విశిష్టే యద్వహ్నిత్వాదివి
శిష్ట వైశిష్ట్యావగాహిత్వం వహ్నిత్వాద్యవచ్ఛిన్ననిరూపిత వ్యాప్తి
విశిష్టధూమత్వాద్య వచ్ఛిన్న వైశిష్ట్యావగాహిత్వఞ్చ, తదుభయా
భావవత్త్వమక్షతమేవ,తత్ర తాదృశనిశ్చయీయాయ్యవిరోధివిషయితా
ప్రయుక్తత్వమపి, స్వనిష్ఠప్రతిబన్ధకతా వచ్ఛేదకధర్మస్యస్వానన్త
రోత్పన్నజ్ఞాననిష్ఠ ప్రతిబధ్యతా వచ్ఛేదకధర్మా భావప్రయోజక
త్వాత్ ॥ హ్రదత్వవిశిష్ట విశేష్యకత్వా వచ్ఛిన్నవహ్నిత్వ విశిష్ట
ప్రకారకతాఘటితధర్మా వచ్ఛిన్న ప్రతిబధ్యతానిరూపిత ప్రతిబ
న్ధకతా వచ్ఛేదకీభూతాయా హ్రదత్వా వచ్ఛిన్నవిశేష్యకత్వా వ
చ్ఛిన్నవహ్నిత్వా వచ్ఛిన్నాభావీయ్య ప్రకారితాయాస్తాదృశ వ
హ్నిత్వవిశిష్ట ప్రకారత్వ ఘటితోభయాభావే తథాత్వాత్ ॥ నచ
తాదృశవిశిష్ట ప్రకారకత్వమాత్రం నవిపరీత నిశ్చయ ప్రతిబధ్య
తావచ్ఛేదక, మపితుతద్విశేషితానా హార్యజ్ఞానత్వమ్; తత్కథంత
త్ప్రకారకత్వాభావస్యతథావిధవిరోధి విషయితాప్రయుక్తత్వ మి

తివాచ్యమ్, విశిష్టాభావప్రయోజకస్య విశేష్యవన్నిష్ఠ విశేషణా
భావ ప్రయోజకత్వా దనాహార్యజ్ఞానత్వా ద్వ్యాశ్రయానుమిత్యా
ది నిష్ఠ తా దృశవిశిష్టప్రకారకత్వా భావస్యవిరోధివిషయితాప్ర
యుక్తత్వాక్షతేరితి, హ్రదోవహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదా వ
హ్న్యభావాదివిశిష్టహ్రదత్వా వచ్ఛిన్నేలక్షణసమన్వయః॥ † నిర్వ
హ్నిగి పర్వతోవహ్నిమా నిత్యాదా తాదృశానుమితేర ప్రసిద్ధా
వపి వహ్నిమత్పర్వతాది రూపాశ్రయా సిద్ధ్యాదివిషయక నిశ్చ
యానన్తర ప్రసిద్ధ ఘటాద్యనుమితిషు అన్యత్రప్రసిద్ధ పక్షతావచ్ఛే
దకవిశిష్ట విషయతాకత్వా వచ్ఛిన్నసాధ్యతావచ్ఛేదకవిశిష్టప్రకార
కత్వ ఘటితోభయాభావవత్త్వ మక్షతమేవేతి తత్రలక్షణసమన్వ
యః ॥ నచాహార్యజ్ఞాన మాత్రేప్రసిద్ధస్య నిర్వహ్నిపర్వతత్వా వ
చ్ఛిన్న విశేష్యక వహ్నిప్రకారకజ్ఞానత్వస్యవిరోధివిషయకజ్ఞానప్రతి
బధ్యతాన వచ్ఛేదకతయా తాదృశధర్మా వచ్ఛిన్నే వహ్న్యాది
ప్రకారకత్వస్యా భావేవిరోధివిషయితా ప్రయుక్తత్వ మప్రామాణి
కమితివాచ్యం, తాదృశజ్ఞానత్వస్య ప్రతిబధ్యతానవచ్ఛేదకత్వేపిత
ద్వ్యాపకస్యపర్వతత్వాద్యవచ్ఛిన్నేవహ్నిత్వావచ్ఛిన్నాభావ ప్రకా
రకజ్ఞానత్వస్యైవ వహ్నివిశిష్టపర్వత విషయకజ్ఞాన ప్రతిబధ్యతావ
చ్ఛేదకతయా వ్యాపకాభావప్రయోజకస్య సుతరాం వ్యాప్యాభావ
ప్రయోజకతయా తాదృశవిశిష్టవిశేష్యకత్వా వచ్ఛిన్నవహ్న్యాదిప్ర
కారకత్వాభావస్య తాదృశదోషవిషయితా ప్రయుక్తత్వస్యావశ్యక
త్వాత్ ॥ నచవిరోధిజ్ఞానాసత్త్వేపి నిర్వహ్నిగపర్వతో వహ్నిమా
నితిజ్ఞానస్యా హార్యస్యానుత్పత్త్యా ఇచ్ఛాఘటితతాదృశాహార్యజ్ఞాన
సామగ్ర్యభావస్యైవనిర్వహ్నిత్వాదివిశిష్టే వహ్న్యాదివైశిష్ట్యావగా
హిత్వాభావ ప్రయోజకత్వమ్ నతువిరోధివిషయకత్వస్య, క్వచిదప్య
క్లృప్తత్వాదితి వాచ్యమ్। అభావాధికరణతాయామేవ విరోధివిష

---

† పా. ☞ చరమపత్రంపశ్య.

యితాప్రయుక్తత్వస్య నివేశ్యతయా ఽధికరణతానాఖ్యాభావాభేదే
వ్యధికరణభేదేన భిన్నతయా విరోధిజ్ఞానానన్తరోత్పన్నజ్ఞానే తాదృ
శవైశిష్ట్యావగాహిత్వాభావాధి కరణతాయాం వినిగమనావిరహేణ
పూర్వజ్ఞానీయ విరోధివిషయితాయా అపిప్రయోజకత్వాత్॥ య
ద్విరోధివిషయితాప్రయుక్తస్తాదృశోభయాభావస్తత్త్వమిత్యేతావ
న్మాత్రేకృతే హ్రదోవహ్న్యభావవా నిత్యాదిజ్ఞానీయ వహ్న్యభా
వాదివిశిష్టహ్రదాది విషయతాయా ఇవతదన్తర్గ పాతివహ్న్యభావా
దివిశిష్ట విషయతాయా అపి ప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదకకోటి ప్రవిష్టత
యా ప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకస్య హ్రదత్వాదివిశిష్టే వహ్న్యాది వైశి
ష్ట్యావగాహిత్వస్య విరహప్రయోజకతయా బాధాద్యేకదేశే వహ్న్య
భావాదిరూపవిశిష్టే ఽతివ్యాప్తిరితి యద్విషయకనిశ్చయా వ్యవహి
తోత్తరానుమితి సామాన్యస్య విరోధివిషయితా ప్రయుక్తోభయా
భావత్త్వన్నివేశితమ్॥ నచయాదృశవిశిష్టవిషయితాసామాన్యప్ర
యుక్తస్తాదృశోభయాభావస్తత్త్వ మిత్యేవసమ్యక్; హ్రదత్వాది
విశిష్టవిషయతా సామాన్యాన్తర్గతాయాం హ్రదత్వాదిజ్ఞానీయ
విషయతాయా ముభయాభావ ప్రయోజకత్వా సత్త్వాదతివ్యాప్తే
రనవకాశా దితివాచ్యమ్, పాషాణమయోనవహ్నిమా నిత్యాది
జ్ఞానవిశిష్టస్య పర్వతగపాషాణమయఇతి జ్ఞానస్యపర్వతో వహ్ని
మానితిజ్ఞాన ప్రతిబన్ధకతయా జ్ఞానభేదేన విషయితాభేదాభా
వాత్ పాషాణమయత్వవిశిష్ట పర్వతాదివిషయితా సామాన్య
స్యైవోభయాభావప్రయోజకత్వాత్పాషాణమయత్వాది విశిష్టప
ర్వతాదావతివ్యాప్తేర్దుర్వారత్వాత్; వహ్న్యభావాదివిషయకహ్ర
దో వహ్న్యభావవానిత్యాది నిశ్చయానన్తరోత్పన్నఘటాది గోచ
రయత్కిఞ్చిదనుమితౌ విరోధివిషయితాప్రయుక్తోభయాభావసత్త్వా
త్తేనైవాతి వ్యాప్తిరితస్సామాన్యపదంపూరితమ్; తథాసతివహ్న్య

యత్తాప్రయుక్తస్తదుత్తరమనుమితావనాహార్యమానసజ్ఞానేవా“ప్ర

భావాదివిషయక నిశ్చయానన్తరోత్పన్నానుమితి సామాన్యాన్తర్గ
తాయాంవహ్న్యభావవద్భూతల మిత్యాదినిశ్చయానన్తరజాత హ్ర
దో వహ్నిమాన్వహ్నివ్యాప్యధూమవాంశ్చేత్యాద్యనుమితౌ విరోధి
విషయితాప్రయుక్తతాదృశో భయాభావా సత్త్వాన్నాతివ్యాప్తిః;
హ్రదత్వాదినా వహ్న్యభావవిశిష్ట హ్రదాది విషయక నిశ్చ
యానన్తరముక్తసమూహాలం బనానుమితేరుత్పత్త్యా తాదృశవిశి
ష్టస్యాపి దోషత్వానుపపత్తిరతో యత్పదంయద్రూపా వచ్ఛిన్నపర
తయోపవర్ణితమ్; వహ్న్యభావవిశిష్టహ్రదాది విషయకస్యహ్రదో
వహ్నిమాన్నవేత్యాదిజ్ఞానస్యానన్తరన్తాదృశ సమూహాలంబనాను
మిత్యుత్పత్త్యాతద్దోషతాద వస్థ్యమతో * నిశ్చయేతి * అనాహా
ర్యాప్రామాణ్యజ్ఞానానాస్కందితసంశయాన్య జ్ఞానపరమ్, అత ఆ
హార్యాప్రామాణ్య జ్ఞానాస్కందిత జ్ఞానానన్తరన్తాదృశాను మి
త్యుత్పత్తావపినక్షతిః;

దోషవిషయక నిశ్చయనాశేసతి తాదృశానుమిత్యుత్పత్త్యా
తద్దోషాపత్తిరతో ఽవ్యవహితేతి; దోషవిషయకలౌకికనిశ్చయావ్యవ
హితపూర్వమనుమిత్యుత్పత్త్యాతద్దోషోఽత* ఉత్తరేతి*తత్సామానా
ధికరణ్యమనుమితౌ నివేశ్యమతఏకస్య బాధనిశ్చయానన్తరమన్యస్యా
నుమిత్యుత్పత్తావపినక్షతిః; బాధనిశ్చయానన్తరంపక్షతావచ్ఛేదకా
వచ్ఛిన్నేసాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నసాధ్యాది ప్రకారకస్యాహార్యస్య
లౌకికస్యచప్రత్యక్షస్యోత్పత్త్యాతాదృశజ్ఞానసామాన్యముపేక్ష్యానుమి
తిసామాన్యనివేశః; యత్సాధ్యకయత్పక్షకయద్ధేతుకస్థలేయాదృశ
దోషవిషయకనిశ్చయానన్తరంకస్యాప్యనుమితిర్నజాతాతత్రతా దృ
శానుమితేరప్రసిద్ధ్యాఽవ్యాప్తిరతోఽనుమితిస్థలేఽనాహార్యదోషవిశే
షాజన్యజ్ఞానన్ని వేశ్యకల్పాన్తరమాహ*అనాహార్యేతి * తథాచతా

కృత"పక్షతావచ్ఛేదకవిశిష్టపక్షే"ప్రకృత" సాధ్యతావచ్ఛేదకవిశిష్ట
దృశానుమిత్యప్రసిద్ధిర్యత్ర తత్రతథావిధ మానసోపనీత భానాదిక
మాదాయైవలక్షణంసంగ మనీయమితిభావః; బాధాదినిశ్చయాన
న్తరమాహార్య సాధ్యాదిప్రకారకప్రత్యక్షస్యోత్పత్త్యాఽసంభవేఽ
వ్యాప్తిర్వేత్యతో * అనాహార్యేతి * శంఖోనపీత ఇత్యాదినిశ్చయా
నన్తరం శంఖాదాపీతత్వాది ప్రకారకస్యదోషవిశేషజన్యచాక్షుషా
దేరుత్పత్త్యాశంఖఃపీతశ్శంఖత్వాదిత్యాదిస్థలీయబాధాదావవ్యాప్తిర
తో*మానసేతి*మానసపదందోషవిశేషాజన్యజ్ఞానపరమ్; తేననాహం
గౌరఇత్యాదినిశ్చయానన్తరమ్మిథ్యాజ్ఞాన జన్యవాసనాది రూపదో
షవిశేషజన్యస్యాత్మ విశేష్యకగౌర త్వాదిప్రకారక మానసస్యోత్ప
త్త్యావప్యహంగౌరఆత్మ త్వాదిత్యాదిస్థలీయ బాధాదౌనావ్యాప్తిః,
ఏతేనయాదృశ సాధ్యపక్షహేతుకస్థలే యద్దోష విషయకనిశ్చ
యానన్తరంవిరోధిసామగ్ర్యాదివశేనమానసజ్ఞానంకదాపిన జాతన్త
త్రావ్యాప్తిరిత్యపిపరాస్తమ్; తత్రాప్యనుమితిశాబ్దబోధాదికమాదా
య లక్షణగమనసంభవాత్;పక్షతావచ్ఛేదకేత్యాదిదళద్వయనివేశ
వ్యావృత్తిఃపూర్వవదూహ్యా,విరోధివిషయి తాప్రయుక్తత్వనివేశన
ప్రయోజనంస్వయమేవాగ్రేవక్ష్యతి; యత్రవిషయవిశేషేసమూహా
లంబనజ్ఞానన్నకస్యాపిజాతన్తత్రపక్ష తావచ్ఛేదకవిశిష్టే సాధ్యవై
శిష్ట్యా వగాహిత్వవిశిష్ట సాధ్యవ్యాప్యహే తువైశిష్ట్యావ గాహిత్వా
భావరూప విశిష్టాభావాప్రసిద్ధి రతోవిశిష్టా భావముపేక్ష్యోభయా
భావనివేశఃకృతః. తాదృశోభయాభావప్రయోజక విరోధివిషయ
తావత్త్వంయద్రూపవిశిష్టవిషయిత్వవ్యాపకన్తద్రూపావచ్ఛిన్నత్వం
దోషత్వమిత్యస్య సమ్యక్త్వేపి యథాసన్నివేశేన వైయర్థ్యమ్॥ నను
కాఞ్చనమయపర్వతో వహ్నిమాన్ధూమాదిత్యాదౌ పక్షతావచ్ఛే
దకవిశిష్టపక్షాద్యప్రసిద్ధ్యా విశిష్టపక్షే విశిష్టసాధ్యాది వైశిష్ట్యావగా

సాధ్యవైశిష్ట్యావగాహిత్వస్యసాధ్యతావచ్ఛేదక విశిష్టసాధ్యనిరూపిత
వ్యాప్తివిశిష్ట హేతుతావచ్ఛేదకవిశిష్ట హేతుమత్త్వా వగాహిత్వస్యచ
ద్వయోర్వ్యతిరేకస్తత్త్వం హేతుదోషత్వం॥ పక్షతావచ్ఛేదకవైశి
ష్ట్యాదికంచ వైజ్ఞానికం, నతువాస్తవికంగ్రాహ్యం; వ్యాప్తిశ్చాన్వ
హిత్వాప్రసిద్ధిరిత్యాశ్రయాసిద్ధ్యాదావవ్యాప్తిరిత్యతఆహ* పక్షతా
వచ్ఛేదకేతి* ఆదిపదాత్సాధ్యతావచ్ఛేదక వైశిష్ట్యాదిపరిగ్రహః *
వైజ్ఞానికమితి* తత్ప్రకారేణ జ్ఞాయమానత్వ రూపమిత్యర్థః, తథా
చపర్వతాదేఃకాఞ్చనమయ త్వాదివైశిష్ట్యస్య వాస్తవికస్యవిర
హేఽపి తేనరూపేణ జ్ఞాయమానత్వమాదాయ లక్షణసమన్వయ ఇ
తిభావః. నచహ్రదో వహ్న్యభావవానిత్యా దినిశ్చ యానన్తరం
జాయమానేహ్రదో ద్రవ్యంజలమయోవహ్నిమాన్వహ్నివ్యాప్యధూ
మవాంశ్చేత్యాకారకసమూహాలంబనే హ్రదత్వాదినాజ్ఞాయమానే
వహ్న్యాదివైశిష్ట్యావగాహిత్వసత్త్వాదసంభవఇతివాచ్యమ్, పక్షతా
వచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నాయాపక్షనిష్ఠవిశేష్యతా తన్నిరూపితా యా సా
ధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న సాధ్యప్రకారతా, యాచసాధ్యతావచ్ఛే
దకావచ్ఛిన్నసాధ్య ప్రకారతా నిరూపిత వ్యాప్యత్వ ప్రకారతా ని
రూపిత హేతుతావచ్ఛేదకా వచ్ఛిన్నహేతు ప్రకారతా, తత్ప్రతి
యోగిత్వయోరవగాహితాస్తద్వయేన వివక్షణాత్, విశిష్టవిషయ
త్వాప్రసిద్ధావపి పర్వతాద్యంశేకాంచన మయత్వాద్యవగాహి భ్ర
మవిషయితాయావ్యధికరణకాఞ్చన మయత్వా ద్యవచ్ఛిన్నాయాః
ప్రసిద్ధ్యాలక్షణసమన్వయాత్ ; వ్యాప్తిప్రకారతాస్థానేచనిరూప్య ని
రూపకభావాపన్నవ్యాప్తిఘటక తత్తత్పదార్థప్రకారతానివేశనీయాః;
తేనధూమవాన్వహ్నేరిత్యాదౌ వహ్నివ్యాపకధూమ సామానాధిక
రణ్యాదిరూప వ్యాప్తేర ప్రసిద్ధావపినక్షతిః ॥

నన్వత్రవ్యాప్తి పదేనాన్వయవ్యాప్తిశ్చేదుచ్యతే తదావ్యతి

యతో వ్యతిరేకతశ్చవాచ్యా । తాదృశావగాహిత్వ ప్రసిద్ధి రాహా
ర్యజ్ఞాన ఏవాభ్యుపేతవ్యా; అనన్యగతికత్వాత్, ఏవంచ వస్తుమాత్ర

రేకవ్యాప్తిజ్ఞానవిరోధిని సాధ్యాదినిష్ఠాభావా ప్రతియోగిత్వాదిరూ
పానుపసంహారిత్వేఽవ్యాప్తిః, తాదృశజ్ఞానస్యాన్వయవ్యాప్తిజ్ఞానా
విరోధిత్వాత్; వ్యతిరేకవ్యాప్తివివక్షణేచ హేతునిష్ఠసాధ్యాభావవ
ద్వృత్తిత్వ సాధ్యతావచ్ఛేదక నిష్ఠహేతు సమానాధికరణాభావప్ర
తియోగితా వచ్ఛేదకత్వాదావవ్యాప్తిః, తజ్జ్ఞానస్య గ్రాహ్యాభా
వాద్యనవగాహితయా వ్యతిరేకవ్యాప్తిజ్ఞాన విరోధిత్వేమానాభావా
దత ఆహ * వ్యాప్తిశ్చేతి * అన్వయతః, అన్వయనిరూపితా; ప్రకృ
తహేతునిష్ఠాప్రకృతసాధ్య నిరూపితేతియావత్; సాచాత్యన్తాన్యో
న్యాభావభేదేనభిన్నాఽవ్యభిచరితవ్యాపకసామానాధికరణ్యరూపానా
నావిధైవగ్రాహ్యా; అతోఽత్యన్తాభావాదిగర్భవ్యాప్తిజ్ఞానేఽన్యోన్యా
భావాది గర్భవ్యభిచారజ్ఞానస్యవ్యాపకతాజ్ఞానే సాధ్యాభావవద్వృత్తి
త్వాదిజ్ఞానస్య గ్రాహ్యాభావానవగాహితయాఽవిరోధిత్వేపి నక్షతిః.
* వ్యతిరేకతః, వ్యతిరేకనిరూపితా; సాచసాధ్యాభావవ్యాపకీభూతా
భావప్రతియోగిత్వరూపా; *వాచ్యా,వ్యాప్తిపదేనవివక్షణీయా;తథా
చతత్తద్వ్యాప్తిప్రకారతానిరూపితహేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నప్ర
కారతా ప్రతియోగిత్వ కూటాభావఏవనివేశనీయఇతిభావః॥

ననునిర్వహ్నిగ పర్వతోవహ్నిమానిత్యాదౌ పక్షతావ
చ్ఛేదకవిశిష్టేపక్షే సాధ్యతా వచ్ఛేదక విశిష్టవైశిష్ట్యావగాహిత్వ
మేవాప్రసిద్ధమితికథంలక్షణసమన్వయ ఇత్యతఆహ * తాదృశా
వగాహిత్వప్రసిద్ధిరితి* ఆహార్యజ్ఞానఏవేతి * నిర్వహ్నిత్వవిశిష్ట పర్వ
తేవహ్నిప్రత్యక్షంజాయతా మిత్యాద్యాకారకేచ్ఛాజన్య ప్రత్యక్ష
ఏవేత్యర్థః; విరోధివిషయితాప్రయుక్తత్వ నివేశన ప్రయోజనమాహ
ఏవఞ్చేతి విరోధివిషయితాప్రయుక్తత్వనివేశ నేచేత్యర్థః, * నక్ష

నిశ్చయా నన్తరం నిర్వహ్నిత్వాది విశిష్టే వహ్నేరగ్రహేపి నక్షతిః, తస్యవిరోధ్యవిషయకత్వాత్ ॥ ఏవంసాధ్యనిశ్చయోత్తరం త

తిః,ననిర్వహ్నిగిపర్వతోవహ్నిమానిత్యాదౌ ఘటాదావతివ్యాప్తిః* తస్య,ఘటాదినిశ్చయస్య,*విరోధ్యవిషయకత్వాత్ ,స్వానన్తరానుమితిసామాన్యనిష్ఠ తాదృశోభయాభావప్రయోజక విరోధివిషయతాకత్వవిరహాత్ ; వహ్నిమత్పర్వతాదివిషయకసమూహాలంబనాత్మకఘటాదినిశ్చయానన్తర జాతజ్ఞాననిష్ఠ తాదృశోభయాభావవత్త్వస్య తద్జ్ఞానీయ విరోధివిషయితా ప్రయుక్తత్వేపిఘటాది నిశ్చయావ్యవహితోత్తరానుమితి సామాన్యాన్తర్గతసమూహాలంబనాత్మకఘటాదినిశ్చయావ్యవహితో త్తరానుమితౌ విరోధివిషయి తాప్రయుక్తోభయాభావవత్త్వ విరహాన్నా తివ్యాప్తిరితిభావః. ప్రయోజ్యప్రయోజకభా వశ్చానుభవ సిద్ధస్స్వరూప సంబన్ధవి శేషః; విరోధిపదప్రయోజనమాహ * ఏవమితి * అననుమితావపీతి ; తస్య విరోధ్యవిషయకత్వాదిత్యనుషజ్యతే;*నక్షతిః,నసాధ్యవత్పక్షేఽతివ్యాప్తిః; విరోధి విషయితాపదేన తాదృశో భయాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకకోటౌ యద్రూపావచ్ఛిన్నాంశేయ ద్రూపావచ్ఛిన్నవైశిష్ట్యావగాహిత్వం నివిష్టం, తద్రూపావచ్ఛిన్న విషయితా నిరూపిత తద్రూపావచ్ఛిన్నా భావతద్వ్యాప్యాన్యతరవిషయి తాయాంసాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నప్రకారతానిరూపిత పక్షతావచ్ఛేద కావచ్ఛిన్నవిషయితాబహిర్భూత విషయితాయావావివక్షితత్వాదితిభావః. నచసిసాధయిషాధీనాయాంసాధ్యనిశ్చయానన్తర సమూహాలంబనానుమితౌతాదృశో భయాభావాసత్త్వాత్సిద్ధి విషయే ఽతిప్రసంగ ఏవనాస్తి, ఏవంపక్షేసాధ్యనిశ్చయానన్తరంతదతిరిక్తావిషయక సాధ్యవిధేయకానుమితేరనుత్పాదేపి పక్షాంశేసాధ్యాం శేవాఽధికావగాహిన్యా అనుమితేస్సాధ్యధర్మితావచ్ఛేదకకాన్యవిధేయకాను మి

స్యానుమితావపి, మానసజ్ఞానావిరోధిత్వాచ్చ తాదృశపక్షే తాదృశ
తేస్సాధ్యావచ్ఛిన్న పక్షవిధేయకానుమితేశ్చోత్పత్త్యాతత్రోభయా
భావాసత్త్వాదపి నాతిప్రసంగప్రసక్తిరితివాచ్యమ్, యత్రవిష యేసి
సాధయిషాబలాత్సిద్ధ్యుత్తరన్తాదృశానుమితిగ్ం కదాచిదపిజాతాత
త్రైవాతివ్యాప్తేస్సంభవాత్; ద్వితీయకల్పే విషయితామాత్రన్ని
వేశ్యన్నతు విరోధివిషయితా పర్యన్తనివేశనమిత్యాశయేనాహ *
మానసజ్ఞానేతి * సాధ్యనిశ్చయస్యేత్యాదిః; మేయత్వవిశిష్టవ్యభిచా
రాదివారణాయ యథాశ్రుతవిశిష్టాన్తరాఘటితత్వనివేశే ఉపదర్శిత
వ్యభిచార ఘటిత బాధాదావవ్యాప్త్యావిశిష్టాన్తర విషయిత్వాప్ర
యోజ్యస్వ విషయితా ప్రయోజ్య తాదృశోభయాభావప్రయోజ
కా భావాధికరణతాకత్వరూపం తాదృశ విశేషణ న్నివేశ్యమ్.
మేయత్వవిశిష్టవ్యభిచారాది విషయితాప్రయోజ్యాయా ఉక్తోభ
యాభావప్రయోజకవ్యాప్త్యాద్యవగాహిత్వా భావవత్తాయాశ్శు
ద్ధవ్యభిచారాది విషయితాప్రయోజ్యత్వ నియమేన నప్రమేయ
త్వవిశిష్ట వ్యభిచారాదౌ విశిష్టాన్తర విషయత్వా ప్రయోజ్యస్వ
విషయతాప్రయోజ్య నిరుక్తోభయా భావ ప్రయోజకాభావాధికర
ణతాకత్వ మితినాతిప్రసంగః; ఉపదర్శితవ్యభిచారాది ఘటితబాధా
దివిషయితాప్రయోజ్యాయాగ్ం పక్షేసాధ్యాద్యవగాహిత్వాభావాధి
కరణతాయాస్తద్ఘటకవ్యభిచారాదివిషయిత్వాప్రయోజ్యత్వేనతత్స
ఙ్గ్రహః.

నచవిశిష్టపక్షేవిశిష్ట సాధ్యవత్తాగ్రహప్రతి బన్ధకతా వచ్ఛేది
కాయాస్తాదృశ బాధాదివిషయితాన్తర్గపాతి వ్యభిచారాదివిషయితా
యాఅపి తాదృశబాధాది విషయితా ప్రయోజ్యాయాంవిశిష్టపక్షే
విశిష్టసాధ్యవైశిష్ట్యావగాహిత్వాద్యభావాధికరణతాయాంప్రయోజ
కతయాతాదృశ బాధాద్యసంగ్రహఇతివాచ్యమ్, యత్కించిద్వైశిష్ట్యా

న్తరవిషయితాత్వవ్యాపకరూపావచ్ఛిన్నప్రయోజ్యత్వనివేశేన త
త్సంగ్రహాసమ్భవాత్; వ్యభిచారాదివిషయితాయా బాధాదివి
షయితాన్తర్గతపాతివిషయితామాత్రవృత్తిరూపేణైవ ప్రాగుపదర్శితసా
ధ్యవత్త్వగ్రహప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదకతయా తేనైవ రూపేణ తాదృ
శ సాధ్యావగాహితా విరహవత్త్వప్రయోజకత్వాత్; తాదృశస్య
చ రూపస్య బాధాది విషయితాన్తర్గపాతివ్యభిచారాది విషయితా
సాధారణవ్యభిచారాది రూపవిశిష్టవిషయితాత్వవ్యాపకత్వాత్,
తద్వ్యాపకరూపావచ్ఛిన్నప్రయోజ్యత్వస్యోక్త బాధాదివిషయి
తాప్రయోజ్యోక్తసాధ్యాద్యవగాహిత్వాభావవత్తాయామక్షత
త్వాత్; మేయత్వవిశిష్ట వ్యభిచారాదివిషయితాయా యేనరూపే
ణవ్యాప్త్యాదిగ్రహ ప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదకతా తద్రూపేణనిరుక్తవి
షయితాత్వవ్యాపకేన మేయత్వవిశిష్టవ్యభిచారాది విషయితాన్తర్గ
పాతివ్యభిచారాదివిషయితాయా మేయత్వవిశిష్టవ్యభిచారాది విష
యితా ప్రయోజ్యవ్యాప్త్యాద్యవగాహిత్వాభావ వత్తాయాం నియ
మతః ప్రయోజకత్వాన్నాతి ప్రసంగావకాశః; బాధసత్ప్రతి పక్షాది
విషయక జ్ఞానస్య నానావిధబాధాదివిషయకజ్ఞానస్యవాఽనన్తరం
జాయమానాయాంఘటాద్యనుమితౌ బాధాదివిషయితాప్రయోజ్యా
యాఽభావాధికరణతా, తస్యావిశిష్టాన్తర విషయితా ప్రయోజ్య
త్వేపిస్వపూర్వవృత్తిజ్ఞానీయవిరోధివిషయితాయా ఏవ స్వనిష్ఠప్రతి
బధ్యతావచ్ఛేదకధర్మాభావాధికరణతాప్రయోజకత్వాత్; §ఏకైక,
విధబాధాది జ్ఞానానన్తరజాతజ్ఞానేయా,తత్తద్బాధాదివిషయితాప్ర
యోజ్యావగాహిత్వాభావాధికరణతా, తస్యా విశిష్టాన్తరవిషయి
త్వాప్రయోజ్యతయా బాధాదౌలక్షణ సమన్వయః; వ్యభిచారాది
ఘటితబాధాదివిషయితాప్రయోజ్యాయా దీధితి కారోక్తోభయా

§ పా. ఏకైకవిషయబాధాదిమాత్రజ్ఞానానన్తరజాతజ్ఞానే.

భావాధికరణతాయావ్యాప్త్యాద్యవగాహితా విరహః ప్రయోజ
త్వేన యుక్తిండి ద్విశిష్టాన్తర విషయితాత్వవ్యాపకరూపావచ్ఛిన్న
తాదృశబాధాది విషయితాన్తర పాతివ్యభిచారాది విషయితా
ప్రయోజ్యత్వనియమాత్తత్తత్సంగ్రహోయుతాదృశో భయాభా
వప్రయోజకాభావాధికరణతా పర్యాన్తనివేశః; తథాసతిదర్శితో
భయాభావాధికరణతాయా ఉక్తరూపావచ్ఛిన్న వ్యభిచారాది విష
యి తాప్రయోజ్యత్వనియమేపి తాదృశోభయా భావాధికరణత
ప్రయోజక సాధ్యాదిమత్త్వావగాహిత్వాభావాధి కరణతాయాఉక్త
రూపావచ్ఛిన్నవ్యభిచారాది విషయిత్వా ప్రయోజ్యత్వేనతాదృశ
బాధాదేస్సంగ్రహాత్, బాధాదివిషయితాప్రయోజ్యస్యసాధ్యాదిమ
త్త్వావగాహిత్వాదివిరహస్యసత్ప్రతిపక్షాదిరూప విశిష్టాన్తరవిషయితా
ప్రయోజ్యత్వనియమాదసంభవస్స్యాదిత్యుభ యాభావప్రయోజకా
భావేవిశిష్టాన్తరవిషయిత్వాప్రయోజ్యత్వమనివేశ్యతాదృశాభావాధి
కరణ తాయాంతన్నివేశః; తథాసత్యధికరణతాయాంఅధికరణభేదే
నభిన్నతయా పూర్వవృత్తిస్వనిష్ఠ ప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదకధర్మస్యైవ
వ తదుత్తరోత్పన్ననిష్ఠ ప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకధర్మాభావాధికరణతా
ప్రయోజకత్వేనైవ బాధాదినిశ్చయానన్తరో త్పన్నానుమితిని
ష్ఠసాధ్యాది మత్త్వావగాహిత్వాభా వాధికరణతాయాం సత్ప్రతిపక్షా
ద్యాదృశబాధాదివిషయితాయా అప్రయోజకత్వేనసామంజస్యాత్.
అథై తాదృశోభయాభావఘటితలక్షణకరణేపికేవలనిర్వహ్నిత్వాది
పక్షతావచ్ఛేదకకవహ్న్యాదిసాధ్యకస్థలీయనిర్వహ్నినిష్ఠవహ్న్యభావా
దిరూపబాధాదిదోషేఽవ్యాప్తిః,తాదృశబాధాదిజ్ఞానస్యాప్రతిబంధక
తయాతదీయవిరోధివిషయితాయా స్తథావిధోభయాభావా ప్రయో
జకత్వాత్ ;తస్యదోషత్వానుపగమేతత్ర హేతోర్దుష్టత్వవ్యవహారాను
పపత్తేః;ఇష్టాపత్తౌచనిర్వహ్నిర్వహ్నిమానిత్యాదావపితత్సం

భవేన్నైతాదృశప్రయాసవైఫల్యాత్ ; నచతత్రాభావవాన్ వహ్ని
మానిత్యనాహార్య జ్ఞానస్య ప్రసిద్ధ్యాతత్ప్రతిబంధకీభూతస్యాభావవా
న్నిర్వహ్నిరిత్యాదిజ్ఞానస్యవిషయఏవదోష ఇతివాచ్యం,అభావవత్త్వ
సామానాధికరణ్యేన నిర్వహ్నిత్వగ్రహస్య తాదృశవహ్నిమత్త్వగ్ర
హా విరోధిత్వాత్; అభావవత్త్వావచ్ఛేదేన వహ్న్యాదిమత్త్వాగ్రహ
విరోధిత్వేపి తాదృశవహ్న్యాదిమత్త్వావగాహిత్వస్య వహ్న్యభావా
దిమత్త్వరూపపక్షతావచ్ఛేదకవిశిష్టేసాధ్యవైశిష్ట్యావగాహిత్వా
వ్యాపకతయా తదవచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకవిషయితాయా
స్తథావిధోభయాభావాప్రయోజకత్వాత్తద్విషయస్య దోషత్వా
నుపపత్తేః; అభావవత్త్వావచ్ఛేదేన నిర్వహ్నిత్వగ్రహస్య భ్రమ
రూపతయా తద్విషయవిశిష్టస్యైవా ప్రసిద్ధేః; ఏవం వహ్నిమా
న్నిర్వహ్నిరిత్యాది స్థలీయదోషే నితరామవ్యాప్తిః; వహ్నిమ
న్నిష్ఠవహ్నిమత్త్వాదేరేవ తత్రదోషత్వసంభవాత్తద్విషయకజ్ఞా
నస్య క్వచిదపి ప్రతిబంధకత్వాయోగాత్; ఏవం యత్రనిర్వహ్నిగి
పర్వతోవహ్నిమానిత్యాదౌ పర్వతత్వాది సామానాధికరణ్యేన వ
హ్న్యభావాదిమత్త్వస్య పక్షతావచ్ఛేదక ఘటకతా, తత్ర పర్వ
తత్వాది సామానాధికరణ్యేన వహ్న్యాదిమత్త్వన్నదోషః; విశిష్ట
పక్షగ్రహాద్య విరోధిత్వేనాశ్రయాసిద్ధ్యాదిరూపతానుపపత్తేః, ఉ
క్తరీత్యైతల్లక్షణా నాక్రాంతత్వాచ్చ; పర్వతత్వావచ్ఛేదేనవహ్న్యా
దిమత్త్వమప్రసిద్ధం, వహ్నిశూన్యపర్వతాదేరపి సత్త్వాత్ ; నాపిప
ర్వతత్వాది సామానాధికరణ్యేన, నిర్వహ్నిపర్వతత్వాద్యవచ్ఛేదే
నవా, వహ్న్యభావాదిమత్త్వాది రూపబాధాదిః; తజ్జ్ఞానస్య పక్ష
తావచ్ఛేదకవిశిష్టే సాధ్యవైశిష్ట్యావగాహిత్వ వ్యాపకవిషయితా
ఘటిత ధర్మావచ్ఛిన్నా ప్రతిబంధకతయాతత్రలక్షణ గమనాయో
గాత్; నాపిపర్వతత్వావచ్ఛేదేనవహ్న్యభావాదిమత్త్వ మప్రసిద్ధ
త్వాదితితత్ర నకోపిదోషస్స్యాత్.

యత్తు ప్రయుక్తత్వం వ్యాపకత్వం, యద్విషయకనిశ్చయ నిష్ఠవిరోధివిషయితాయా ఉభయాభావ వ్యాప్యత్వంచ, స్వాశ్రయతాదృశ నిశ్చయావ్యవహితోత్తరానుమితిత్వసంబంధేన; తాదృశసంబంధ లాభాయైవ * తదుత్తరమనుమితావిత్యుక్తమ్; ఏవంచ విరోధివిషయక యద్విషయక నిశ్చయావ్యవహితోత్తరానుమితిత్వవ్యాపకస్తాదృశోభయాభావ ఇతిపర్యవసితమ్; ఏవంచనిర్వహ్నిర్వహ్నిమానిత్యాదిస్థలీయ బాధాదేర్విషయితాయాం స్వరూపసంబంధ రూపోభయాభావ ప్రయోజకత్వా సంభవేపి నిరుక్తోభయాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకకోటౌ యద్రూపావచ్ఛిన్న విశేష్యక యద్రూపావచ్ఛిన్నప్రకారకత్వన్నివిష్టం, తద్రూపావచ్ఛిన్న విశేష్యక తద్రూపావచ్ఛిన్నాభావ తద్వ్యాప్యాన్యతరప్రకారకత్వస్యైవ విరోధివిషయకత్వార్థకతయా తత్రలక్షణసమన్వయఏవ, తాదృశప్రయోజకత్వస్యానివేశాత్; నచైవంతత్రవస్తుమాత్రేఽతివ్యాప్తిర్దుర్వారైవ, తాదృశోభయాభావస్య విరోధివిషయక సమూహాలంబన రూపఘటాదివిషయక నిశ్చయావ్యవహితోత్తరానుమితిత్వ వ్యాపకతాయా అక్షతత్వాదితి వాచ్యమ్; విరోధివిషయితానతిరిక్తవృత్తియద్విషయతాశాలినిశ్చయస్య నిశ్చయాత్వేన వివక్షితత్వాత్, ఘటాదివిషయితాయాస్తత్రనిరుక్తవిరోధివిషయితాతిరిక్తవృత్తిత్వవిరహాత్; నచైవంవిరోధి విషయితానతిరిక్తవృత్తిర్యదీయ విషయితా, తత్త్వమిత్యేతావతైవసామఞ్జస్యే శేషవైయర్థ్యమితివాచ్యమ్; యత్రపర్వతత్వాది సామానాధికరణ్యేన వహ్న్యాదేస్సాధ్యతా, తత్రపర్వతత్వాది సామానాధికరణ్యేన వహ్న్యాద్యభావాదిమత్త్వస్య విషయితాయా నిరుక్తవిరోధి విషయితానతిరిక్తవృత్తితయా తత్రాతివ్యాప్తివారకతయా శేషసార్థక్యాత్; తదుపాదానే తాదృశవహ్న్యభావాది మత్త్వవిషయక నిశ్చయానంతరం పర్వతత్వాది సా

మానాధికరణ్యేన వహ్న్యాద్యనుమిత్యుత్పత్త్యా తాదృశానుమితౌ త
థావిధోభయసత్త్వేనాతి వ్యాప్త్యనవకాశాదితి, తత్తుచ్ఛమ్; నిర్వ
హ్నిగః పర్వతోవహ్నిమానిత్యాదౌ యత్రపర్వతత్వాది సామానా
ధికరణ్యేన వహ్న్యభావాదేస్సపక్షతావచ్ఛేదకఘటకతా, తత్రపర్వత
త్వాదిసామానాధికరణ్యేనవహ్న్యాదిమత్త్వస్యవిశిష్టపక్షగ్రహావిరో
ధిత్వేనాశ్రయాసిద్ధ్యనాత్మకస్య హేత్వాభాసాన్తరతాభయేనాసం
భవద్దోష భావస్య నిరుక్తవిరోధివిషయితానతిరిక్తవృత్తి వి
షయితాకతయా ఽతివ్యాప్తేః; తాదృశోభయాభావ ప్రతియోగి
తా వచ్ఛేదకగర్భే యద్రూపవిశిష్టే యేనసంబంధేన యద్రూపా
వచ్ఛిన్నవైశిష్ట్యా వగాహిత్వన్నివేశ్యతే,తద్రూపావచ్ఛిన్న విశేష్య
క తత్సంసర్గకతద్రూపా వచ్ఛిన్నప్రకారకా నుమితిత్వా వచ్ఛిన్నని
రూపిత ప్రతిబంధకతా వచ్ఛేదకత్వరూప విరోధిత్వస్య విషయితా
యాన్నివేశే శేషవైయర్థ్యమ్; ఉక్తరీత్యా నిర్వహ్నిర్వహ్నిమా
నిత్యాదిస్థలీయ దోషేఽవ్యాప్తేశ్చ.

యత్తు పక్షతావచ్ఛేదకవిశిష్టే నిరుక్తసాధ్యహేతు వైశి
ష్ట్యావగాహి నిశ్చయావృత్తివిషయితైవ విరోధివిషయితా పదార్థః,
తథాచ, యన్నిరూపిత తాదృశవిషయితాశాలి నిశ్చయోత్తరాను
మితిత్వ వ్యాపకోభయాభావ స్తత్త్వమితి సముదాయార్థః; నిశ్చ
యత్వంచవిశేషణవిశేష్యతా 'వచ్ఛేదకభావానాపన్న విరోధికోటి
ద్వయప్రకారకైక ధర్మి విశేష్యక జ్ఞానాన్య జ్ఞానత్వమ్; కోటిద్వయే
విశేషణవిశేష్యతా వచ్ఛేదకభావా నాపన్నత్వ నివేశాన్నిర్వహ్నిగ
పర్వతోవహ్నిమానిత్యాదౌ పక్షతావచ్ఛేదకవిశిష్టే సాధ్యాదివైశి
ష్ట్యగ్రహస్య పక్షత్ర విరోధిద్వయప్రకారకత్వానియమేఽపి సతాదృశ
వైశిష్ట్యావగాహి నిశ్చయప్రసిద్ధిః. యదీయవిషయితా తాదృశని
శ్చయావృత్తి స్తత్త్వమిత్యేతావత్కృతే హ్రదోవహ్ని వ్యాప్యధూ

మవానిత్యాదౌ హ్రదాదినిష్ఠవహ్న్యభావాదిమత్త్వేఽతివ్యాప్తిః
వహ్న్యాదివ్యాప్యవత్తా నిశ్చయస్యాపి వహ్న్యాదినిశ్చయవత్కార్య
సహభావేనవహ్న్యభావాది గ్రహావిరోధిత్వాత్ వహ్న్యభావాది
మత్త్వ విషయితాయాస్తాదృశ నిశ్చయావృత్తిత్వాదితిన శేషవైయ
ర్థ్యమితి, తదపిన; వహ్నివ్యాప్యవాన్వహ్నివ్యాప్యవ్యాప్య వాంశ్చ
హ్రదోవహ్న్యభావవానిత్యే తాదృశాహార్యజ్ఞానోపగమేనవహ్న్య
భావాదిమత్త్వ విషయితాయా వహ్నివ్యాప్యాదిమత్త్వ నిశ్చయ
వృత్తితయోక్తాతివ్యాప్త్యనవకాశేన శేషసార్థక్యానుపపత్తేః; వ
హ్నిమాన్వహ్నివ్యాప్యవాంశ్చహ్రదో వహ్న్యభావవా నిత్యే
తాదృశాహార్య సాధ్యాదివైశిష్ట్య నిశ్చయే హ్రదో వహ్నిమాని
త్యాది స్థలీయ బాధాదివిషయితా సత్త్వేనాసంభవప్రసంగాచ్చ; వ
హ్న్యాదిరూప ధర్మితావచ్ఛేదకా నవచ్ఛిన్న వహ్న్యభావాది విశే
షితహ్రదాది నిరూపితవిషయితాయాః స్వసాధ్యాదినిశ్చయా వృత్తి
త్వేపి ఘటాదినిరూపితాయా అపిదోషవిషయితా వచ్ఛిన్నాయా వి
షయితాయాః స్వసాధ్యాదినిశ్చయా వృత్తితయా ఘటాదావుదాసీనే
ఽతివ్యాప్తివారణాయ యాదృశవిశిష్టవిషయితా సామాన్యం తాదృ
శనిశ్చయావృత్తి, తాదృశవిశిష్ట నిరూపితవిషయితాయా ఏవ విరో
ధివిషయితేత్యానేన వివక్షణీయతయాఽప్రతీకారాత్ । భ్రమాన్య
వృత్తి యదీయవిషయితాసామాన్యం తాదృశనిశ్చయావృత్తి, తదీ
యవిషయితాయావివక్షణేననిర్వాహేఽవిరోధియద్విషయితాశాలిని
శ్చయోత్తరానుమితిసామాన్యేద్వయోర్వ్యతిరేకఇత్యస్యాభిధాయయ
ద్విషయకనిశ్చయస్యేత్యాదివక్రాభిధానస్యగ్రంథకారరీతివిరుద్ధత్వా
దితి; ఏతేన విషయితాయా ఉభయాభావప్రయోజకత్వం తాదృశో
భయాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకం యద్రూపవిశిష్టేయేనసంబం
ధేన యద్రూపావచ్ఛిన్నవైశిష్ట్యావగాహిత్వం ఘటితం, తద్రూపావ

చ్ఛిన్న విశేష్యక తత్సంసర్గక తద్ధర్మావచ్ఛిన్నప్రకారకత్వే విశేషి
తానుమితిత్వే న్యాహార్యాలౌకిక సన్నికర్షాజన్యజ్ఞానత్వేనవా
ఽవచ్ఛిన్నా యా ప్రతిబధ్యతా, తన్నిరూపిత ప్రతిబంధకతావచ్ఛేద
కత్వం; ఏవంచ యాదృశవిశిష్ట విషయితా, నిరుక్తతథావిధోభ
యాభావ ప్రయోజకత్వాశ్రయస్తాదృశత్వమేవ లక్షణం, విషయి
త్వాదౌ విరోధిత్వాదికథనంతు స్వరూపాఖ్యానమాత్రమేవేతి ప్రల
పితమప్యనాదేయమ్, నిర్వహ్నిర్వహ్నిమానిత్యాది స్థలీయదోష
స్యోక్తయుక్త్యాఽసంగ్రహాత్. అత్ర కేచిత్, కేచిదిత్యంతాగ్రిమ
కల్ప ఇవాత్రాపికల్పే దీధితికృతాన్న నిర్భరః, నిర్వహ్నిర్వహ్ని
మాన్నిత్యాది స్థలీయదోషాసంగ్రహేణాస్వరసస్యాగ్రిమకల్పే కేచిది
త్యనేనేవాత్రాపికల్పే వదన్తీత్యనేన సూచితత్వాత్; నిర్భరస్తు కే
చిత్త్విత్యాదికల్పఏవ; తత్ర ప్రక్రమభఙ్గబోధనాయ ప్రాహురిత్యుక్త
మిత్యాహుః. పరేతు,ఘటాభావాదిధర్మితావచ్ఛేదకకవహ్న్యాదిజ్ఞా
నం ప్రతి తద్ధర్మితావచ్ఛేదకక వహ్న్యభావాదిమత్తాజ్ఞానస్య ప్ర
తిబంధకత్వే కల్పనీయే, ధర్మితావచ్ఛేదకభేదేన తదకల్పనాప్రయు
క్తలాఘవానురోధేన ధర్మితావచ్ఛేదక ధర్మానివేశ్యానాహార్యవ
హ్న్యాదివిశిష్ట బుద్ధిత్వ వహ్న్యభావాదినిశ్చయత్వాభ్యాం సమాన
ధర్మితావచ్ఛేదక ప్రత్యాసత్త్యైవ ప్రతిబధ్యప్రతిబంధకభావః క
ల్ప్యతే, ఏవఞ్చతద్దేశనిష్ఠస్య పూర్వవృత్తిప్రతిబంధకనిరూపిత ప్రతి
బంధకతావచ్ఛేదకసంబంధస్య ఉత్తరవృత్తినిష్ఠ ప్రతిబధ్యతా
వచ్ఛేదకసంబంధేన తద్దేశాసంబంధిత్వంప్రతి ప్రయోజకతయా వ
హ్న్యభావాదినిష్ఠ వహ్న్యభావాదిప్రకారకజ్ఞానీయధర్మితావచ్ఛే
దకతాఖ్య విషయితాయా స్తదుత్తరోత్పన్నానాహార్య వహ్న్యాది
ప్రకారకజ్ఞానస్యవహ్న్యభావాదిధర్మితావచ్ఛేదకత్వవిరహప్రయో
జకత్వాత్, వహ్న్యభావాదివిశిష్టే వహ్న్యాది వైశిష్ట్యావగాహిత్వ

సాధ్య వైశిష్ట్యస్య తాదృశసాధ్యనిరూపిత వ్యాప్తివిశిష్ట హేతువైశి ష్ట్యస్యావగాహినో జ్ఞానస్య యద్విషయక జ్ఞానం విరోధివిషయ

విరహస్య వహ్న్యభావాది ధర్మితా వచ్ఛేదకక వహ్న్యభావాది ప్రకారక నిశ్చయీయవిషయతా ప్రయుక్తత్వ మభిమతమే వేతి తాదృశ నిశ్చయవిషయస్య దోషత్వమవ్యాహతమేవ; నచధ ర్మితావచ్ఛేదకనిష్ఠ ప్రత్యాసత్త్యా విపరీతజ్ఞానస్య ప్రతిబంధకత్వే నిర్వహ్నివిశేష్యక వహ్నిజ్ఞానంజాయతా మిత్యాకారకేచ్ఛా జన్య స్య, నిర్వహ్నిర్వహ్నిమాన్ ఘటాభావవాంశ్చ వహ్నిమానిత్యా ద్యాంశికాహార్యజ్ఞానస్య విపరీతనిశ్చయ ప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకానా క్రాంతతయా ఘటాభావవాన్ వహ్న్యభావవా నిత్యాదినిశ్చయకా లే తథావిధేచ్ఛాసత్త్వేఘటాభావవిశిష్ట విశేష్యక వహ్నిజ్ఞానంజా యతా మిత్యాకారకేచ్ఛాం వినైవ తాదృశజ్ఞానాపత్తి రితివాచ్య మ్; యతస్సామాన్యతో వహ్న్యాదిజ్ఞానేచ్ఛా విశిష్టాన్యత్వరూపమ నాహార్యత్వం నప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకకోటౌ నివేశ్యమ్, కిన్త్వాహా ర్యజ్ఞానోప పత్త్యర్థం విశేష్యతానిష్ఠం యత్స్వవిషయతావచ్ఛేదక త్వం తదవచ్ఛేదకతా వచ్ఛేదకత్వ సంబంధా వచ్ఛిన్నప్రతియోగి తాక వహ్న్యాదిజ్ఞానేచ్ఛా విరహస్య యాస్వావ్యవహిత ప్రాక్క్ష ణావచ్ఛిన్నాధికరణతా తద్విశిష్ట ధర్మితావచ్ఛేదకతాయా ఏవ ప్ర తిబంధకతావచ్ఛేదకసంబంధత్వ ముపేయతే; తాదృశేచ్ఛా విర హస్యప్రతిబంధకవిశేషణత్వమేవవావిశేషణతావిశేషధర్మితావచ్ఛేద కతా సంబంధతాఘటితసామానాధికరణ్యసంబంధేనోపగంతవ్యమ్; ఉక్తస్థలేచ ఘటాభావాదౌ తాదృశేచ్ఛావిరహస్య సత్త్వాన్నోక్తాను పపత్తిః,అధికమన్యత్రానుసంధేయ మితివదంతి. నిర్వహ్నిః పర్వతో వహ్నిమానిత్యాదిస్థలీయ దోషసాధారణ్యాయ ప్రకారాన్తరేణ ల క్షణాన్యాచక్షాణానాం కేషాంచిన్మతమాహ * తాదృశపక్షఇతి *

కం తత్త్వం, తాదృశజ్ఞాన విరోధిత్వంవా, హేతుదోషత్వం; జ్ఞానవి
రోధిత్వంచ, తద్విషయ విషయగ్రహ విరోధిగ్రహవిషయత్వం, ఏ
వంవిధైవరీతి రుత్తరత్ర సర్వత్ర సవ్యభిచారలక్షణాదా వనుసర్త—

పక్షతావచ్ఛేదక విశిష్టపక్ష ఇత్యర్థః * తాదృశసాధ్యేతి*సాధ్యతావ
చ్ఛేదకవిశిష్ట సాధ్యేత్యర్థః; * తాదృశహేత్వితి * హేతుతా
వచ్ఛేదకవిశిష్ట హేత్విత్యర్థః; జ్ఞానస్య విరోధివిషయకం యద్విష
యకంజ్ఞానమితియోజనా; *జ్ఞానమ్,జ్ఞానసామాన్యమ్ ; తేనఘటాది
విషయకస్య కస్యచిత్సమూహాలంబనస్య తాదృశజ్ఞాన విరోధి బాధాది
విషయకత్వేపి నాతిప్రసంగః. స్వావచ్ఛిన్న విషయకత్వవ్యాపక తా
దృశజ్ఞాన విరోధివిషయితాక ధర్మవత్త్వమితి ఫలితోర్థః. అత్రచ
విషయితానిష్ఠం స్వరూపసంబంధరూప తాదృశజ్ఞానవిషయ విష
యకగ్రహ ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకత్వాత్మక తాదృశజ్ఞాన విరోధి
త్వమేవ నివేశనీయన్నతు విషయనిష్ఠన్నిర్వాచ్యమ్ ; తాదృశజ్ఞాన
విరోధిత్వాంతస్యైవ లక్షణత్వసంభవేన శేషవైయర్థ్య ప్రసంగాత్.
అత్రచ విషయ నిష్ఠస్యనిర్వాచ్య తాదృశజ్ఞాన విరోధిత్వస్యైవ
తదపేక్షయా లఘుతయా తదేవాహ * తాదృశజ్ఞాన విరోధిత్వం
వేతి * తాదృశజ్ఞాన విరోధిత్వం యదితాదృశజ్ఞాన ప్రతిబంధక
తావచ్ఛేదకస్వావచ్ఛిన్నవిషయితాక ధర్మవత్త్వం, తదా పూర్వ
నిరుక్త యథాశ్రుతమూలార్థ ఏవ పర్యవసానా న్నిర్వహ్నిగపర్వ
తోవహ్నిమానిత్యా దిస్థలీయదోషావ్యాప్తి తాదవస్థ్యమితి * త
న్నిరుక్తజ్ఞానవిరోధిత్వంచేతి * తద్విషయ విషయకేతి * తథాచ
నిర్వహ్నిగ పర్వతోవహ్నిమానిత్యాదౌ తాదృశజ్ఞానవిరోధిజ్ఞానా
ప్రసిద్ధావపి తద్విషయ విషయకస్య నిర్వహ్నిగపర్వత ఇత్యాదిజ్ఞాన
స్య ప్రతిబంధకం యద్వహ్నిమాన్ పర్వత ఇత్యాదిజ్ఞానం, త
ద్విషయతా మాదాయైవ వహ్నిమత్పర్వతాదిరూప తత్స్థలీయా
శ్రయాసిద్ధ్యాదౌ లక్షణసమన్వయః.

అథఘటవద్భూతలాది రూపోదాసీన పదార్థవిషయకసమ హాలంబనాత్మక పక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవిషయకసాధ్యతద్వ్యాప్య హేతు ప్రకారకజ్ఞాన విషయకఘటవద్భూత లాదిజ్ఞాన ప్రతిబం కజ్ఞానవిషయఘటాభావవద్భూతలాదావతివ్యాప్తిః.నచపక్షతావచ్ఛే దకావచ్ఛిన్నవిశేష్యకసాధ్యతావచ్ఛేదకవిశిష్టసాధ్యతన్నిరూపితవ్యా ప్తివిశిష్టహేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నహేతుప్రకారకగ్రహత్వవ్యాప విషయితాఘటితధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతిబధ్యతా నిరూపితప్రతిబంధ తా వచ్ఛేదకస్వావచ్ఛిన్నవిషయితాకధర్మవత్త్వనివేశాన్నదోష ఘటవద్భూతలాదివిషయితాయాస్తాదృశగ్రహత్వావ్యాపకత్వాది వాచ్యమ్; యతస్తత్పర్వతాద్యంశే వహ్నిమత్త్వాద్యనవగాహినో ర్వహ్నిగపర్వతఇత్యాది జ్ఞానస్యయా వహ్నిప్రకారకత్వాద్య నిరు పితా నిర్వహ్నిత్వాదిప్రకారకతానిరూపిత పర్వతాది విషయిత సైవానాహార్యత్వ విశిష్టతయావహ్నిమాన్ పర్వత ఇత్యాదిజ్ఞా ప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదికా; తస్యాశ్చనిర్వహ్నిగ పర్వతోవహ్నిమా త్యాద్యాకారకాహార్యజ్ఞానసాధారణ్యేమానాభావాదాహార్యజ్ఞానస మగ్ర్యాస్తాదృశవిషయిత్వప్రయోజకత్వాసిద్ధేః, విపరీతజ్ఞానాభ వఘటితాయా స్తాదృశవిషయితా ప్రయోజకానాహార్య జ్ఞానస మగ్ర్యాశ్చాహార్యజ్ఞానాజనకత్వా త్తాదృశగ్రహత్వవ్యాపికా : హ్నిమత్త్వాది ప్రకారతానిరూపిత తాదృశ పర్వతాదివిషయితా సాచ నతత్ప్రతిబధ్యతా వచ్ఛేదికేతి నిర్వహ్నిత్వాది ప్రకారత నిరూపిత పర్వతాదివిషయితాత్వేన నిర్వహ్నిగ పర్వత ఇత్యాదిజ్ఞ నీయ విషయితాపితథావిధగ్రహత్వవ్యాపికేతిచేత్తర్హి విషయి తాత్వాదినాఘట వద్భూతలాది విషయితానామపితద్వ్యాప్యకత ద్యో దాసీన పదార్థవారణమశక్యమితి చేన్నైవమ్; యద్రూపావచ్ఛి న్నేయద్రూపావచ్ఛిన్న ప్రకారకత్వ త్వావచ్ఛిన్నం తాదృశగ్రహ

వ్యేత్యపి కశ్చిత్॥ కేచిత్తు, యాదృశపక్షక యాదృశసాధ్యక యా

త్వవ్యాపకం,తద్రూపావచ్ఛిన్నవిశేష్యకతద్రూపావచ్ఛిన్న ప్రకారక
గ్రహత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబధ్యతానిరూపితప్రతిబంధకతా వచ్ఛేదకస్వా
వచ్ఛిన్న నిరూపిత విషయితాకధర్మవత్త్వస్య వివక్షణీయతయాసా
మంజస్యాదితిదిక్. అత్రచాస్వరససూచనాయ కేచిదిత్యుక్తం; సచో
క్తయుక్త్యా నిర్వహ్నిర్వహ్నిమా నిత్యాది స్థలీయదోషాసంగ్రహే
ణ. నచధర్మితా వచ్ఛేదకత్వ ప్రత్యాసక్త్యావహ్నిప్రకారకజ్ఞానం
ప్రతి వహ్న్యభావప్రకారకజ్ఞానస్యప్రతిబంధకతామతే నిర్వహ్నిర్వ
హ్నిమానిత్యే తాదృశజ్ఞాన సమానవిషయకా నాహార్యవహ్నిమా
నిత్యాకారకజ్ఞానప్రతిబంధకతామాదాయ లక్షణసమన్వయః (అ
త్రాపి) సంభవతీతివాచ్యమ్; తాదృశమతాశ్రయణేపర్వతోవహ్ని
మానిత్యాదౌ వహ్న్యభావవద్ధ్రదాదేర్దోషత్వ ప్రసంగాత్ *
యాదృశేతి సర్వత్రయద్రూపావచ్ఛిన్నార్థకమ్*తావద న్యాన్యత్వమి
తి * యాదృశపక్ష సాధ్యహేతుకస్థలే యాదృశదోషజ్ఞానస్య ప్ర
తిబధ్యజ్ఞానం ప్రసిధ్యతి, యథానిర్వహ్నిగ పర్వతో వహ్నిమాన్
ధూమాదిత్యాదౌ వహ్నివిశిష్టపర్వతాదిరూపాశ్రయా సిద్ధిధూమా
భావవిశిష్టనిర్వహ్నిపర్వతాదిరూపస్వరూపాసిద్ధ్యాదీనాంజ్ఞానస్య,తత్ర
తాదృశదోషాణాం గ్రాహ్యాభావతద్వ్యాప్యరూప ఘటకభేదేనవిశే
షణవిశేష్య భావభేదేనచ విభిన్నానామనుగతేన విశిష్టపక్షే విశిష్ట
సాధన వైశిష్ట్యగ్రహ విరోధిత్వరూపా సిద్ధిత్వాది నైవతావదన్యా
న్యత్వ ఘటకభేదప్రతియోగివిధయానివేశః, నతువహ్ని విశిష్ట ప
ర్వతత్వనిర్ధూమత్వ విశిష్ట నిర్వహ్నిత్వాదినా, ప్రయోజనవిరహాత్;
యత్స్థలీయ యాదృశదోష విషయకజ్ఞానస్య ప్రతిబధ్యజ్ఞానమ ప్ర
సిద్ధంయథా నిర్వహ్నిర్వహ్నిమానిత్యాదిస్థలీయ[illegible]చబాధాదేర్జ్ఞా
నస్య, తత్స్థలీయదోషాణామనా యత్యా వహ్న్యభావవిశిష్ట నిర్వ

దృశహేతౌ, యావంతోదోషా స్సంభవంతి, తావదన్యాన్య
ఏకమాత్ర దోషస్థలేచ తత్త్వమేవ హేత్వాభాసత్వం, సచాత్ర

హ్నిత్వ వహ్న్యభావవ్యాప్యవిశిష్టనిర్వహ్నిత్వ నిర్వహ్నినిష్ఠ
హ్న్యభావత్వ నిర్వహ్నినిష్ఠ వహ్న్యభావవ్యాప్యత్వాదినాచాన
తపరూపేణైవనివేశః. అత్రచవిశిష్టభిన్నభిన్నత్వస్య శుద్ధవిశేష
ధారణతయాసర్వమాకాశవదిత్యాదావాకాశాభావాది విశిష్టస
దిరూపబాధాదిభిన్నత్వస్యాప్రసిద్ధతయాచ, తత్తద్విశిష్ట నిరూపిత
యితాన్యతమ విషయితా నిరూపకతా వచ్ఛేదక ధర్మవత్త్వమే
భిమతమ్; అయంచప్రకారో యాదృశపక్షసాధ్య హేతుకస్థలే ౬
సమూహాలంబనానుమితే రప్రసిద్ధిస్తత్రై) వాదరణీయః; యత్ర
తత్ప్రసిద్ధిస్తత్రలాఘవాద్యధాశ్రుతమూలలభ్య లక్షణమేవసాధీం
శబ్దాభేదస్యాకించిత్కరతాయాస్స్వ యమేవవక్ష్యమాణత్వాదిత
ధేయమ్; యత్రచాశ్రయాసిద్ధ్యాదరేకవిధఏవదోషః, ప్రతిబధ్యజ్ఞా
చప్రసిద్ధంమహానసత్వావాన్ పర్వతోవహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాద
తత్ర విశిష్టపక్షగ్రహ విరోధిత్వాది రూపాశ్రయా సిద్ధిత్వా దే
దోష సామాన్యలక్షణత్వ ముచితన్నతు మహానసత్వాద్య భావః
ష్ట పర్వతత్వాద్యవచ్ఛిన్న తాదృశాభావవ్యాప్య విశిష్ట పర్వతత
ద్యవచ్ఛిన్నాది భిన్నభిన్నత్వస్య, నిరుక్త సమూహాలంబనానుమితి
రోధిత్వస్యచ, గౌరవాదిత్యాశయేనాహ * ఏకమాత్రదోషస్థల ౯
* ఏకవిధ ఏవయత్రదోష స్తత్ర తద్విషయకజ్ఞాన ప్రతిబధ్యజ్ఞానం
ప్రసిద్ధం తాదృశదోషస్థలఇత్యర్థః, తేనగ్రాహ్యాభావతద్వ్యాప్య
దేన విశేషణవిశేష్యభావ భేదేనచ సర్వదోషాణాన్నా నాత్వస
భవా దేకమాత్ర దోషస్థలస్యా ప్రసిద్ధత్వేపి (పర్వతాన్యగప
తోవహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదా వేకమాత్రదోషస్థలే గ్రాహ్యాభ
వతద్వ్యాప్యరూప ఘటకాదిరూపాశ్రయా సిద్ధ్యాదీనామనుగమ

వాన్యోన్యాభావఇతి నవైయర్థ్యం. పంచవిధభేదోక్తిస్తు తత్సం
రూపాభావాత్తావదన్యోన్యత్వస్య లక్షణతాయా ఆవశ్యకత్వేపిచ]
నక్షతిః * తత్త్వం,తాదృశత్వమ్; నిరుక్తాశ్రయాసిద్ధిత్వాదికమితి
యావత్. ఇదముపలక్షణమ్, యత్రపరామర్శ విరోధినో వ్యభిచా
రవిరోధాసిద్ధ యత్ర(స్త్రు)యోదోషాః, నతుబాధప్రతిరోధౌ, పర్వతో
వహ్నిమాన్ హ్రదత్వాదిత్యాదౌ, తత్రతాదృశపరామర్శ విరోధి
త్వమేవసామాన్యలక్షణమ్; యత్రచబాధప్రతిరోధాశ్రయాసిద్ధ్యా
దయోదోషాః, నతువ్యభిచారవిరోధౌ, హ్రదోవహ్నిమాన్ధూ
మాత్,హ్రదగ్కాంచనమయ వహ్నిమాన్ధూమాత్, కాంచనమ
యహ్రదోవహ్నిమాన్ధూమాత్, హ్రదోవహ్నిమాన్కాంచనమ
యధూమాదిత్యాదౌ; తత్రవిశిష్టపక్షేవిశిష్టసాధ్యసాధనయోర్వై
శిష్ట్యావగాహియద్జ్ఞానం తద్విరోధిత్వమేవతథా; ఏవం యత్రవ్యభి
చారాసిద్ధిదోషౌ,కాంచనమయగ్పర్వతోధూమవాన్వహ్నే రిత్యా
దౌ, తత్రవిశిష్టపక్షవిషయకవ్యాప్తివిశిష్టహేతుగ్రహవిరోధిత్వా
దికంతథేత్యపిబోధ్యమ్.

ననుతత్తద్ధర్మావచ్ఛిన్నభిన్నభిన్నత్వరూపలక్షణఘటకతత్త
ద్ధర్మాణాంభాగాసిద్ధతయాహేత్వాభాససామాన్యేఇతరభేదానుమా
పకత్వేపివ్యభిచారావారకతయా తదితరాంశవైయర్థ్యమతఆహ
* సచేతి * సచాన్యోన్యాభావోఽతిరిక్తఏవేతియోజనా; * సచ, త
త్తద్ధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాక భేదకూటావచ్ఛిన్నప్రతియోగితా
కశ్చ * అతిరిక్తః, తత్తద్ధర్మాతిరిక్తః; తథాచధర్మిభేదాన్నవైయర్థ్య
మ్; తత్తద్ధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాక భేదమాత్రావచ్ఛిన్నప్రతి
యోగితాకాన్యోన్యాభావస్య స్వప్రతియోగితావచ్ఛేదకీభూతభేద
ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతత్తద్ధర్మస్వరూపత్వేపి తాదృశభేదకూటా
వచ్ఛిన్నప్రతియోగితాక భేదత్వస్యనానాధర్మేషుకల్పనాపేక్షయా

భవ స్థలాభిప్రాయేణ, వ్యభిచారాదేస్సాధ్యాదిభేద నియన్త్రితత్వా
చ్ఛబ్దాభేదమాత్రస్య చాకిఞ్చిత్కరత్వాదితి ప్రాహుః—

తద్విశిష్టస్యైకస్యైవభేదస్యలాఘవేన కల్పయితుంయుక్తత్వా దిత్య
భిప్రాయః; ఏతచ్చయథాశ్రుతాభిప్రాయేణ.

తత్తద్ధర్మావచ్ఛిన్న నిరూపితవిషయితాన్యతమవిషయితా నిరూప
కతావచ్ఛేదకధర్మవత్త్వస్యలక్షణత్వేతు, అధికవికాసకతయావిశే
షణసార్థక్యమిత్యవధేయమ్. ననుసాధ్యాదిభేదేనలక్షణభేదేహ్రదోవ
హ్నిమాన్ధూమాదిత్యాదిస్థలీయలక్షణస్యపంచహేత్వాభాససాధా
రణ్యాసంభవాత్తాదృశలక్షణాక్రాంతానాం పంచవిధత్వోక్త్యసంగతి
రిత్యత ఆహ * పంచవిధభేదోక్తిస్త్వితి * పంచవిధత్వోక్తి రిత్యర్థః
* తత్సంభవస్థలేతి * యత్రపంచానామేవ హేత్వాభాసానాం సం
భవో గౌరశ్వో ఘటత్వాదిత్యాదౌ, తత్స్థలీయలక్షణాక్రాంతస్యపం
చవిధత్వాభిప్రాయేణేత్యర్థః. నన్వేవం లక్షణాననుగమాదితరభే
దానుమానే భాగాసిద్ధిరిత్యత ఆహ * వ్యభిచారాదేరితి * సాధ్యా
దిభేదనియంత్రితత్వాత్, సాధ్యాదిభేదనియంత్రితలక్ష్యతావచ్ఛేద
కత్వాత్; తథాచ లక్షణస్యేవ లక్ష్యతావచ్ఛేదకస్యాప్య ననుగ
మాన్నభాగాసిద్ధిరితిభావః. నన్వేవమప్యనుగతోక్త్య సంభవాన్నా
యం ప్రకారస్సాధీయానిత్యత ఆహ * శబ్దాభేదస్యేతి * ఇదంపున
రిహావధేయమ్. తావదన్యాన్యత్వ మితరభేదానుమాపక మేవ,
నతుదోషపద ప్రవృత్తినిమిత్తమ్, తథాసతి నిర్వహ్నిత్వాదివిశిష్టే
వహ్నౌసాధనేధూమోదుష్ట ఇత్యాదౌదుష్టపదస్యవహ్న్యభావ వి
శిష్టనిర్వహ్నిత్వాద్యవచ్ఛిన్నాన్యతమవదర్థకతయా" నిర్వహ్నిత్వా
దివిశిష్టేవహ్నిసాధనే " ఇత్యాదేరనన్వితార్థ కత్వప్రసంగాత్, అప్ర
సిద్ధ్యైతస్యహేత్వన్వయి నిర్వహ్నిత్వాది విశిష్టవిశేష్యక వహ్న్యను
మితి ప్రయోజకత్వార్థ కత్వాసంభవాత్, కిన్త్వభావ ప్రయోజకం

భ్రమాన్యవృత్తివిషయితానిరూపకత్వాదికమేవతథా; ఉక్తస్థలేచప్రకారతాప్రకారతా నిరూపిత వ్యాప్తిప్రకారతా నిరూపితధూమత్వాద్యవచ్ఛిన్న ప్రకారతా చోభయమేవసాధనపదార్థః; ప్రకారతా రూపతదర్థేఽపరతదర్థైకదేశవ్యాప్తిప్రకారతానిరూపకప్రకారతాయాంచ షష్ఠ్యంతవహ్నిపద ప్రతిపాద్యస్యవహ్నినిష్ఠత్వస్య స్వరూపసంబంధేన, సాధనపదార్థ ప్రకారతాద్వయేచ సప్తమ్యంతార్థస్య, నిర్వహ్నిత్వాది విశిష్టవిశేష్యతాయాశ్చ నిరూపితత్వసంబంధేనాన్వయః సాధనపదోత్తర సప్తమ్యాః నిరూపకత్వం ద్విత్వంచార్థః—నిరూపకత్వేచ నిరుక్తసాధనపదార్థయోఃపృథగన్వయః. తన్నిరూపకత్వేద్విత్వాన్వయః. ద్విత్వాన్వితతాదృశనిరూపకత్వయోర్దోష పదార్థఘటకాభావేఽన్వయః. తథాచ, నిర్వహ్నిత్వ విశిష్టవిశేష్యతా నిరూపితవహ్నినిష్ఠప్రకారతానిరూపకత్వస్య, తాదృశవిశేష్యతా నిరూపితా, యావహ్నిప్రకారతానిరూపిత వ్యాప్తిప్రకారతానిరూపితధూమత్వాద్యవచ్ఛిన్నప్రకారతా, తన్నిరూపకత్వస్యచద్వయోరభావప్రయోజక భ్రమాన్యవృత్తివిషయితా నిరూపకత్వవానిత్యేవాన్వయబోధః. ప్రతిబంధకీభూతభ్రమ విషయితానిరూపకీభూతాభావ మాదాయ పర్వతేవహ్నిసాధనేధూమోదుష్టఇత్యాది ప్రయోగవారణాయవిషయితాయాం భ్రమాన్యవృత్తిత్వన్నివేశితమ్, దోషఘటకకేవలసాధ్యాదౌ దోషవ్యవహారాభావాదత్రాయం దోషఇత్యాదౌస్వవిషయక నిశ్చయావ్యవహితోత్తరానుమితి నిష్ఠతాదృశోభయాభావాధికరణతా ప్రయోజకాధికరణతాత్వవ్యాపకవిరోధివిషయితాప్రయోజ్యతాకధర్మఏవవదోషపదార్థ ఇతిదిక్.

ఇతి సామాన్యనిరుక్తిస్సమాప్తా.

శ్రీమతేరామానుజాయనమః.

సంపూర్ణమ్.

౪౧. పుటాంతర్గతమిదం పాఠాన్తరమ్.

యద్విషయకనిశ్చ యోత్తరానుమితి త్వవ్యాపకో విరోధివిషయితాప్ర యుక్తో వ్యాపకత్వ విశిష్టసంయోగ సంసర్గక వహ్నిప్రకారకత్వఘటితో భయాభావస్తత్త్వమవచ్ఛేదకా వచ్ఛేదేన సాధ్యసిద్ధిస్థలీయహేత్వాభాసలక్షణము భయ సాధారణ మేకలక్షణంతు న సంభవతి,అవచ్ఛేదకా వచ్ఛేదేన సాధ్యసిద్ధిస్థలే సామానాధికరణ్యేన బాధావ్యాప్తేస్సామానాధికరణ్యేన సాధ్యసిద్ధిస్థలే సామానాధికరణ్యేన బాధాతివ్యాప్తేర్వాప్రసంగాత్.

